

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΥΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1950

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΛ - 38

ΑΘΗΝΑΙ

ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΜΑΣ

Στά τρία κορίτσια μου
Στην ΑΝΘΟΥΛΑ, την ΚΑΛΗ και την ΦΡΟΣΟΥΛΑ

Κλείνει ο μισός αιώνας κι' αρχίζει ο άλλος μισός.

Μακρυνά, πίσω αφήνουμε μιάν δλόκληρη εποχή. Την αρχή της, 50 χρόνια πριν, την βλέπομε μέσα στην δμίχλη πού αφήνει να φαίνωνται μόνον τὰ κύρια χαρακτηριστικά της. "Όσο μᾶς πλησιάζει φωτίζεται και πιό πολύ, και κοντά μας θαμπώνει ἀπὸ τὸ φῶς και φαίνεται ἀνάγλυφη.

Μακρυνά, πίσω, βλέπομε μιὰ γενηὰ να κινεῖται πρὸς τὰ ἔμπρὸς, να μεγαλώνει, να ξεχύνεται δρμητικά. Τὸ ἀνθρώπινο ποτάμι τρέχει ἀνάμεσα σὲ κάμπους και βουνά. "Άλλοτε τραβάει μπροστά, ἄλλοτε σταματάει σ' ἔμπόδια και φουσκώνει ἢ ξεχύνεται στὰ πλάγια, κι' ἄλλοτε ἀπότομα, παρασύρει τὰ ἔμπόδια και ξεχύνεται δρμητικώτερο και πάλι μπροστά.

Πρόσωπα στίς ἀρχές νεανικά ἀγωνιοῦν μέσα σὲ κατρακύλισμα τοῦ ἀνθρώπινου ποταμοῦ και κοπιάζουν και μοχθοῦν και ρυτιδώνονται. Πότε γελᾶν και πότε κλαῖν. "Άλλα κυτιάζουν μπροστά και ἄλλα πίσω. Μὰ τὸ ποτάμι ξεχύνεται πάντα μπροστά. Πρόσωπα γνωστά και πρόσωπα ἄγνωστα, πρόσωπα ἀγαπημένα και πρόσωπα ἀδιάφορα, ἔρχονται και φεύγουν. Μιὰ δλόκληρη γενηὰ ξεχύνεται μέσα σὲ ποτάμι τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ 1900 ὡς σήμερα. Εἶναι ἡ γενηὰ τῶν πατέρων μας, ἡ γενηὰ πού σφραγίσει τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ αἵωνα.

Μακρυνά, μπροστά μας, βλέπομε μιὰ ἄλλη εποχή, διάφανη στήν ἀρχή της, χαμένη μέσα στήν δμίχλη και στὰ σύννεφα πρὸς τὸ τέλος της.

Ἐκεῖ μπροστά μας θὰ ξεχυθῆ μιὰ και-

νούρια γενηὰ. Μὲ τὰ μάτια τῆς φαντασίας μας βλέπομε τὸ ποτάμι να φουσκώνει και δρμητικὸ να κατρακυλάει σὲ ἄγνωστο.

Πρόσωπα παιδικὰ κατρακυλοῦν μέσα σὲ μεγάλο ποτάμι. Πρόσωπα γελαστὰ φεύγουν ἀπὸ κοντά μας, μὰ γρήγορα ἀρχίζουν κι' αὐτὰ ν' ἀγωνιοῦν και να ρυτιδώνονται. Και τὸ ποτάμι προχωρεῖ, φουσκώνει και ξεχύνεται, παρασύροντας μακρυνά μας πρόσωπα ἀγαπημένα. Μιὰ δλόκληρη γενηὰ πλημμυρίζει τὰ ἐπόμενα 50 χρόνια και χάνεται στὰ σκοτεινὰ βάθη τοῦ αἵωνα μας. Εἶναι ἡ γενηὰ τῶν παιδιῶν μας, ἡ γενηὰ πού θὰ σφραγίσει τὸν ἄλλο μισὸν αἵωνα.

Κι' ἀνάμεσα στίς δυὸ αὐτὲς ἐποχές, ἀνάμεσα στίς δυὸ γενηές κατρακυλάει ἡ γενηὰ μας, ἡ γενηὰ πού δὲν ἔζησε τίς ἀρχές τοῦ αἵωνα και πού δὲν θὰ ζήσει τὸ τέλος του, γενηὰ γεμάτη θύμησης ἀπὸ τὰ περασμένα, γεμάτη ἀνησυχίες γιὰ τὰ μελλοντικά.

Εἶναι ἡ δική μας γενηὰ, πού ζῆ γιατί ἀγωνίσθηκαν οἱ πατέρες μας, εἶναι ἡ δική μας ἡ γενηὰ πού σφραγίζει τὰ μισὰ τοῦ αἵωνα, πού θὰ κατευθύνει τὸ ποτάμι σὲ ἐπόμενα χρόνια, γιὰ να κυλήσει ἔπειτα σὲ καλύτερη γῆ.

Εἶναι ἡ στιγμὴ — τώρα δὲν ἀνοίγουν οἱ οὐρανοί; — να γυρίσωμε τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω και ἀναπολῶντας τὰ περασμένα να φωτισθοῦμε γιὰ τὰ μελλούμενα και δρόμους καινούριους ν' ἀνοίξωμε.

Δεμένος γιὰ μέρες, σὲ κρεβάτι, ἀπὸ ἀρρώστια πού μ' ἔβγαλε γιὰ λίγο ἀπὸ τὴν πρώτη γραμμὴ τῆς μάχης πού δίνεται γιὰ τὸν τόπο μας, ἀναπολῶ τὰ παλιὰ και τα-

ξειδεύω στὰ μελλούμενα. Κι' ἔχω τριγύρω μου πρόσωπα γνωστὰ καὶ ἄγνωστα, ἀγαπημένα καὶ ἐχθρικά, πεθαμένα καὶ ζωντανά, ἄλλα φωτισμένα κι' ἄλλα θαμπά. Κοντὰ εἶναι οἱ γενηὲς πὸν πάλεψαν, πὸν προσφύεψαν, πὸν θυσιάστηκαν γιὰ νὰ φθάσωμε ὡς ἐδῶ. Κοντὰ οἱ μεγάλοι τοῦ γένους πὸν μᾶς ἄνοιξαν τοὺς δρόμους τῆς ζωῆς καὶ τῆς

σκέψης. Πολιτικοὶ καὶ διανοούμενοι, χιῆστες καὶ δάσκαλοι. Κοντὰ κι' ὁ Ποιητῆς «τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ γένους του».

Καὶ γύρω ὅσοι ἐργάζονται σήμερα κι' ὅσοι πασχίζουν γιὰ τὸ αὔριο, «γιὰ πάλεμα, γιὰ μάτωμα, γιὰ τὴν καινούρια γέννα, π' ὄλο τὴν περιμένομε, κι' ὄλο κινάει γιὰ ν᾿ ἄρθη».

Ἀθήνα, Δεκέμβρης τοῦ 1950

Α'. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΠΟΥ ΠΕΡΑΣΕ 1900-1950

ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ : Η ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ

Μὲ τὸ τέλειωμα τοῦ 19ου αἰώνα καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ κλείνει μιὰ μεγάλη ἐποχὴ τῆς ἀνθρωπότητας κι' ἀρχίζει μιὰ ἄλλη. Κλείνει ἡ ἐποχὴ τῆς ἐπέκτασης τῶν λαῶν πὸν κράτησε σχεδὸν πέντε αἰῶνες, κι' ἀρχίζει ἡ ἐποχὴ τῆς ὁργάνωσής τους μέσα στοὺς χώρους πὸν κατέχουν. Τὰ ἀποικιακὰ ἐδάφη ἔχουν καταληφθῆ. Δὲν ὑπάρχουν πιά ἐλεύθερες περιοχὲς πάνω στὴ γῆ γιὰ κατάκτηση.

Δυὸ μεγάλες Αὐτοκρατορίες, ἡ ἀγγλικὴ καὶ ἡ γαλλικὴ, πὸν ὡς τότε διεκδικοῦσαν νέες ἐπεκτάσεις, βλέπουν πὸς πρέπει ν' ἀρκεσθοῦν σὲ ὅ,τι ἔχουν καὶ νὰ συνεργασθοῦν σὲ μιὰ ἐγκάρδια συνεννόηση. Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς αἰσθάνονται πὸς ἔχουν πολλὰ νὰ κάνουν στὴν Ἡπειρὸ τους καὶ δὲν ἐνδιαφέρονται γιὰ πάρα ἔξω. Ἡ Ρωσσία, δὲν μπορεῖ οὔτε αὐτὰ πὸν ἔχει καλὰ-καλὰ νὰ τὰ κρατήσῃ. Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰαπωνία, ἂν καὶ ὄνειρεύονται πολλὰ, δὲν ἔχουν τὸ τεχνικοδυναμικὸ νὰ τὰ ἀποκτήσουν.

Οἱ μεγάλες δυνάμεις, πλούσιες ἀπ' ὅσα ἀπέκτησαν, προσπαθοῦν νὰ παγιώσουν τὴν ὑφιστάμενη κατάσταση (ὁ πόλεμος τῶν Μπόερς) στὴν Νότια Ἀφρική καὶ ὁ Ρωσσοῖα-πωνικὸς πόλεμος δὲν ἀποτελοῦν παρὰ μικρὰ ἐντοπισμένα ἐπεισόδια πὸν ἐπιβεβαιώνουν ἀκριβὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς: ὄχι ἀλλαγές.

Τὸ μόνο πὸν φαίνεται πὸς λείπει εἶναι ἓνα διεθνὲς Δικαστήριον κι' ἔτσι ἀκριβῶς στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰώνα γίνεται ἡ συνδιάσκεψη καὶ ἰδρύεται τὸ Διεθνὲς Δικαστήριον τῆς Χάγης.

Ὅλοι προσπαθοῦν ν' ἀποφύγουν τὴν ἀντιμετώπιση τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς

ἐποχῆς, τῶν προβλημάτων πὸν δημιουργοῦν οἱ δύο νέοι μεγάλοι παράγοντες: ἡ μεγάλη αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς καὶ ἡ μηχανή.

Ὁ κόσμος πὸν πέρασε ἀρχίζει τὸν αἰῶνα του μὲ ἓνα αἰσθημα εὐδαιμονίας—εἶναι ἡ ἐποχὴ πὸν στὴν Κεντρικὴ Εὐρώπη ἔλεγαν πὸς ἔδεναν τὰ σκυλιὰ μὲ τὰ λουκάνικα—ὁργανώνοντας ἐκθέσεις καὶ πανηγύρια.

Σ' αὐτὸ βοηθοῦν οἱ νέες τάξεις πὸν δημιουργοῦνται σιγὰ-σιγὰ κι' ἐπικρατοῦν στὶς μεγάλες χώρες ἀπόλυτα: οἱ βιομήχανοι, οἱ μεγαλέμποροι, οἱ τεχνικοί. Οἱ τάξεις αὐτὲς παραμερίζουν εἰρηνικὰ τὶς τάξεις πὸν ἐπικρατοῦσαν ὡς τότε: τοὺς παληοὺς ἀριστοκράτες καὶ τοὺς στρατιωτικούς, κι' ἔτσι δὲν ζητοῦν βίαιες ἀλλαγές. Τὶς ἀλλαγές, ὅσες τοὺς χρειάζονται, τὶς ἐπιτυγχάνουν μόνοι τους.

Οἱ τάξεις αὐτὲς, περήφανες γιὰ τὶς κατακτήσεις τους, γεμάτες αὐτοπεποίθηση ἀπὸ τὶς ἐπιτυχίες τους, ἀπορροφοῦν τὰ δυναμικὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου τους, κυριαρχοῦν στοὺς λαοὺς τους καὶ τοὺς δίνουν τὰ συνθήματα τῆς ἐποχῆς: φιλελευθερισμὸς μέσα σὲ κάθε χώρα (πὸν ἀφήνει στὰ ἄτομα ὅλους τοὺς δρόμους ἀνοιχτούς), ἐθνικισμὸς ὅμως στὴν χάραξη καὶ διατήρηση τῶν συνόρων (πὸν ἐξασφαλίζει στοὺς κατέχοντας τὰ κατεχόμενα).

Ἡ μηχανὴ δὲν δημιουργεῖ ὅμως μόνον τὸν βιομήχανο μὰ καὶ τὸν ἐργάτη. Ἡ συσσώρευση τοῦ πλούτου στὴν κορυφὴ τῆς πυραμίδας δημιουργεῖ τὸ προλεταριάτο στὴ βάση της. Μεγάλες κοινωνικὲς τάξεις μετέχουν στὴν ἀλλαγὴ τῆς οικονομικῆς ζωῆς χωρὶς τὸ δίκαιο μερίδιο ἀπὸ τὰ μεγάλα κέρδη.

Πίσω από τον βιομήχανο και τον μεγαλοαστό με την καδένα δημιουργείται ο τραγικός προλετάριος των μεγαλουπόλεων. Ο κορεσμός της υπαίθρου στις παληές χώρες στέλνει πολύ γρήγορα ό,τι περισσεύει πληθυσμιακά σ' αυτήν μέσα στις μητροπόλεις. Τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα της εποχής γεννήθηκαν, και νέα ρεύματα, ανθρώπων και ιδεών αρχίζουν να σχηματίζονται.

Οι λαοί εκμεταλλεύονται τις νέες τους τεχνικές κατακτήσεις και τις απολαμβάνουν. Αλλά δεν τις κατάλαβαν. Δεν έχουν καταλάβει ακόμη την επανάσταση που φέρνουν μαζί τους, επανάσταση κοινωνική, επανάσταση στα πράγματα και στις ιδέες.

Την εξέλιξη της τεχνικής και την δημιουργία νέων τάξεων δεν μπορεί να την ακολουθήσει με τόσο γρήγορο ρυθμό η εξέλιξη των ιδεών και του πνεύματος. Ο νεόπλουτος της εποχής δεν μπορεί να εμπνεύσει τον ποιητή ούτε μπορεί να περιμένει την ομαλή ανάπτυξη της τέχνης για να χτίσει το μέγαρό του και να το διακοσμήσει. Κι' έτσι δημιουργούνται τα απαισιώτερα κτίρια που δημιουργεί ο άνθρωπος και γεμίζουν πληθωρικά με κακότεχνα αντίγραφα τέχνης και μιμήσεων περασμένων πολιτισμών.

Η επιστήμη και η τεχνική προχωρούν με κολοσιαία πηδήματα, μα οι καλές τέχνες και ο πνευματικός κόσμος, ασυγκίνητοι απ' τις καινούριες τάξεις, που επικράτησαν, μὴν βλέποντας ακόμα το περιεχόμενο του νέου πολιτισμού, ζούν με τα παλιά. Οι μεγάλοι που ζούν στην εποχή αυτή, ανήκουν πραγματικά στον περασμένο αιώνα.

*
* *

Στην Ελλάδα, το ξεκίνημα του αιώνα μας είναι διαφορετικό. Κανένας δεν καταλαβαίνει το τέλος μιας εποχής: της εποχής των κατακτήσεων, γιατί η Ελλάδα έχει ακόμη το μεγαλύτερο μέρος και του δικού της πληθυσμού, αλύτρωτο. Κανένας δεν βλέπει την αρχή της εποχής της μηχανής.

Ο λαός μας δεν μπορεί βέβαια να συγκινηθῆ ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ κράτη και τὴν παγίωση τῆς τάξης που ὑπάρχει, γιατί αὐτὸ εἶναι τόσο ἀντίθετο με τὸ δικό του αἴτημα γι' ἀπελευθέρωση τῶν ἀδελφῶν του. Μὰ

οὔτε τὸν ἀγῶνα αὐτὸν τολμᾷ νὰ σκεφθῆ ἔχοντας πρόσφατη τὴν ἡττα τοῦ 1897 με τὴν γελοία του ἐξόρμηση κατὰ τῶν Τούρκων.

Κανένας δὲν αἰσθάνεται τὴν εὐδαιμονία που ἐπιφανειακὰ αἰσθάνονται οἱ μεγάλοι λαοί, γιατί στὸν τόπο μας δὲν δημιουργεῖται καινούριος πλοῦτος, οὔτε καινούριες τάξεις. Ἐπικρατοῦν ἀκόμη τὰ παλιὰ συστήματα και προσπαθοῦν με κάθε τρόπο νὰ συγκρατηθοῦν στὴν ἐπιφάνεια οἱ ἀπόγονοι τῶν παλιῶν οἰκογενειῶν και οἱ λίγοι μορφωμένοι και ἀξιωματοῦχοι. Τίποτα τὸ καινούριο. Ὅλοι κυττάζουν μὴν χάσουν τὰ παλιά. Μὰ εἶναι κι' αὐτὰ τόσα λίγα! Κι' ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει. Μεγάλες μάζες κατοίκων ἀπὸ τὰ ζωντανώτερα και δυναμικώτερα στελέχη, φεύγουν γιὰ τὴν Ἀμερική και γι' ἄλλες μακρυνές χώρες. Τὴν φυγή, τὴν βλέπουν σὰν τὴν μοναδική διέξοδο. Και ἡ φυγή αὐτὴ ἀφήνει τὸν ὑπόλοιπο πληθυσμὸ σὲ ἀκόμη χειρότερη κατάσταση. Ἀκόμα πιὸ ἀπογοητευμένο. Μόνον λίγοι ἰδεολόγοι βρίσκουν διέξοδο στὸν μακεδονικὸ ἀγῶνα που ἀρχίζει στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ αἰώνα.

Ὁ πολὺς κόσμος δὲν βλέπει μπροστά του κανένα δρόμο ἀνοιχτὸν γιὰ δράση: οὔτε γιὰ πόλεμο, οὔτε γιὰ εἰρήνη. Εἶναι μὰ χαρακτηριστικὴ ἐποχὴ χωρὶς ἰδεώδη. Ὅλοι προσπαθοῦν νὰ ζήσουν ἀπὸ τὰ λίγα που ὑπάρχουν. Οὔτε σχέδια, οὔτε προοπτικές, οὔτε ιδέες.

Στις στιγμὲς τῆς ἀπελπισίας κράζει ὁ Ποιητής:

Στ' ἀκάθαρτα κυλῆστε μας τοῦ βούρκου,
και πιὸ βαθυά. Πατῆστε μας με κάτι
κι' ἀπὸ τὸ πόδι πιὸ σκληρὸ τοῦ Τούρκου.

Διαβασμένοι, ντοτόροι, σπιρουνάτοι,
ρασοφόροι, δασκάλοι, ρουσφετληδες,
οικοπεδοφαγάδες, ἀβοκάτοι,

κομματάρχηδες και κοτζαμπασῆδες,
και τῆς γραμματικῆς οἱ μανταρίνοι
και τῆς πολιτικῆς οἱ φασουλῆδες,

ταρτουφοι, ραμπαγάδες, ταρταρίνοι...
Ρωμέϊκο, νά! Με γειά σου, με χαρά σου.

Αὐτὴ εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία. Κανένας δὲν περιμένει τίποτα ἀπὸ πουθενά. Οὔτε ἡγέτες, οὔτε ιδέες! Κι' ἔτι ὁ αἰώνας μπαίνει με τὸν Προφητικὸ τοῦ Ποιητῆ:

Ὅσο νὰ σὲ λυπηθῆ
τῆς ἀγάπης ὁ Θεός

καὶ νὰ ξημερώσῃ μιὰν αὐγή,
καὶ νὰ σὲ καλέσῃ ὁ λυτρωμὸς,
ὦ Ψυχὴ παραδεσμένη ἀπὸ τὸ κρῖμα!

κι' ὁ κόσμος, ἀνίκανος νὰ σκεφθῆ καὶ νὰ
πάρῃ τὸν δρόμο του, περιμένει λύπησιν μόνον
ἀπὸ τὸν Θεό. Ἔτσι ἐντελῶς παθητικὰ
θὰ περιμένει τὴν στιγμήν σου:

... μὴν ἔχοντας πιὸ κάτω ἄλλο σκαλί
νὰ κατακυλίσῃς πιὸ βαθυὰ
στοῦ κακοῦ τῆ σκάλα,
γιὰ τ' ἀνέβασμα ξανά πού σὲ καλεῖ
θὰ αἰσθανθῆς νὰ σοῦ φυτρώσουν, ὦ χαρά!
τὰ φτερά.
τὰ φτερά τὰ πρωτινά σου τὰ μεγάλα!

Ὁ αἰώνας ξεκινᾷ με κατακύλισμα
στοῦ κακοῦ τὴν σκάλα καὶ τὴν ἐλπίδα πὼς
μοιραῖα κάποτε θὰ σταματήσῃ αὐτὸ τὸ ξέ-
πεςμα!

Οἱ Πρῶτοι Ἀγῶνες: Ἡ Δεύτερη Δεκαετία

Καμμιά δύναμη δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ
τὸ ἀνθρώπινο ποτάμι καὶ νὰ τὸ ἐμποδίσει
νὰ κυλήσῃ πρὸς τὴν ἐξέλιξη. Τίποτα δὲν
μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἀνάπτυξη τῆς
φυσικῆς δυνάμει τῶν λαῶν, τοῦ πνεύματος
καὶ τῆς οἰκονομίας. Ἡ ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ
μπεῖ στὸ καλοῦπι τῶν διαβασμένων καὶ τῶν
πολιτικῶν.

Κάτω ἀπὸ τὰ ἥρεμα νερά τοῦ 1900 ρεύ-
ματα μεγάλα ἀναπτύσσονται καὶ σὲ λίγα
χρόνια ἀρχίζουν κι' ἀνεβαίνουν στὴν ἐπι-
φάνεια καὶ ξεσποῦν μέσα στοὺς λαοὺς κι'
ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου.

Τὰ νοητὰ σύνορα τῶν ἐθνικῶν κρατῶν
δὲν ἀνταποκρίνονται πιά στὸ δυναμικὸ
(πληθυσμιακὸ καὶ οἰκονομικὸ) τῶν λαῶν
τοῦ 1910. Ἡ Γερμανία, πού αἰσθάνεται
πὼς ἔχει τὴν καλλίτερη βιομηχανία στὴν
Ἠπειρωτικὴ Εὐρώπῃ μαζὺ μὲ μιὰ μεγάλη
πληθυσμιακὴ πίεση, ἐτοιμάζεται γιὰ και-
νούριους ἀγῶνες.

Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος ἀρχίζει
τὸ 1914 καὶ ξαπλώνεται γρήγορα σὲ πολλὰ
μέτωπα. Οἱ λαοὶ βρίσκονται ἀνακατεμένοι
στὴν μεγαλύτερη ἀνθρώπινη σύρραξη πού
ἔγινε ποτὲ ὡς τότε. Μὰ δὲν τὴν καταλα-
βαίνουν. Καὶ στὸ τέλος τοῦ πολέμου δημι-
ουργεῖται μιὰ κατάσταση χειρότερη ἀπὸ
τὴν προπολεμική.

Ὁ πόλεμος ξέσπασε ἀπὸ τὴν προσπάθεια
ὠρισμένων λαῶν νὰ βροῦν ἕναν χῶρο ἀνά-
λογο μὲ τὸ δυναμικὸ τους: Τίποτα δὲν ἔ-

γινε γιὰ νὰ ἐπιλυθῆ τὸ βασικὸ αὐτὸ πλη-
θυσμιακὸ αἴτημα. Ὁ πόλεμος μεταδόθηκε
γιατὶ βρέθηκαν οἱ λαοὶ μοιρασμένοι σὲ
πολλὰ μικρὰ κράτη, ἀνέτοιμοι καὶ ἀνοργά-
νωτοι γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν συγχρο-
νισμένων δυνάμεων τῆς βίας, καὶ στὸ τέλος
τοῦ πολέμου δημιουργήθηκαν περισσότερα
καὶ μικρότερα κράτη, πιὸ εὐκόλο θῆραμα
γιὰ τὸν κάθε ἐπιδρομέα. Ὁ πόλεμος ἔγινε
γιὰ νὰ ἀπελευθερωθοῦν οἱ μειονότητες καὶ
στὸ τέλος τοῦ πολέμου τὸ πρόβλημα τῶν
μειονοτήτων ἔμενε πάντοτε τραγικὸ καὶ
δημιουργοῦσε καινούριες ἀπειλές.

Ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ πολεμικὴ τέχνη προ-
όδευσαν στὴν περίοδο αὐτῇ, ἰδιαίτερα. Νέα
ὄπλα γιὰ ἐπίθεση καὶ νέα ὄπλα γιὰ ἀμυνα
ἐφευρέθηκαν κι' οἱ λαοὶ ρίχθηκαν σὲ μιὰ
καινούρια περίοδο παραγωγῆς.

Οἱ πόλεμοι καὶ οἱ ἀπαιτήσεις τους, ἡ
ἐπιστράτευση καὶ ἡ μεγαλύτερη παραγωγή,
οἱ καταστροφές καὶ ἡ δυστυχία ἀνασάλε-
ψαν τίς κοινωνικὲς τάξεις καὶ δημιούργη-
σαν καινούριες κοινωνικὲς ἐξελίξεις ἡρε-
μες ἢ ἀπότομες, ἐξελικτικὲς ἢ ἐπαναστα-
τικὲς. Ἡ κομμουνιστικὴ ἐπανάσταση στὴ
Ρωσία εἶναι ἡ χαρακτηριστικώτερη.

Οἱ λαοὶ κινήθηκαν καὶ συγκρούσθηκαν
στὴν δεκαετία αὐτῇ μὲ τὸ σύνθημα τῆς
Πατρίδας. Τὸ *allons enfants de la patrie*
εἶναι τὸ ἐμβατήριο τοῦ πολέμου. Στὸ τέ-
λος ὅμως πιά τῆς περιόδου αὐτῆς ἀκού-
γεται καινούριο καὶ ἀντίθετο σάλπισμα:
«Προλετάριοι ὅλου τοῦ κόσμου ἐνωθῆτε».
Τὰ ἐθνικὰ συνθήματα δὲν ἐξυπηρετοῦν
πιά ὅλους τοὺς λαοὺς. Μιὰ νέα κοινωνικὴ
τάξη διευθύνεται ἀπὸ τὴν Ρωσία καὶ προ-
σπαθεῖ νὰ βρῆ τὴν λύση στὸ ταξικὸ τῆς
σύνθημα.

Στὶς συγκρούσεις αὐτὲς χάνουν οἱ λαοὶ
ἕνα μεγάλο καὶ δυναμικὸ ποσοστὸ τοῦ πλη-
θυσμοῦ τους. Κι' ὅταν ἔρχεται ἡ εἰρήνη
δὲν ἔχουν πιά τὴν δύναμη ν' ἀντιμετωπί-
σουν τὸ μέλλον μὲ πνεῦμα δημιουργικόν.
Κουρασμένοι, ἀφήνουν τὸ ρεῦμα νὰ τοὺς
παρασύρει ἐδῶ κι' ἐκεῖ. Τὰ νερά εἶναι θολά.

Μέσα στὶς συγκρούσεις καὶ στ' ἀνακα-
τέματα ἀρχίζουν καὶ δημιουργοῦνται ὄχι
μόνον κοινωνικὰ μὰ καὶ πνευματικὰ ρεύ-
ματα. Καινούριες τάσεις στὴν ἀρχιτεκτο-
νική, στὴ ζωγραφικὴ καὶ τὴν γλυπτικὴ,
νέα ρεύματα στὴ μουσικὴ, ἀναζούρωση

τῆς λογοτεχνίας. Καινούριες τάσεις πού δείχνουν τὴν ἀνάγκη γιὰ ἀλλαγὴ, πού δείχνουν πὼς μέσα στὸ καζάνι τῶν λαῶν κάτι καινούριο βράζει. Μὰ εἶναι ἀκόμα νωρίς, ὅλα εἶναι ἀσυστηματοποίητα, πολλές φορὲς προσωπικὰ καὶ πάντοτε περιορισμένα σὰν ἐκδηλώσεις στοὺς λίγους. Τίποτα ἀκόμη δὲν ἔχει ρίζες καὶ τίποτα δὲν εἶναι καθολικό.

Οἱ πρῶτοι ἀγῶνες τελειώνουν μετὰ ἀπὸ μιὰ ἀναταραχὴ πού δείχνει τὴν σαπίλα τῶν παληῶν καὶ φωτίζει με μερικές ἀναλαμπές καινούριους ὁρίζοντες.

Μὰ δὲν τοὺς βλέπουν οἱ λαοί.

Στὴν Ἑλλάδα, οἱ πρῶτοι ἀγῶνες, ἀρχίζουν λίγο νωρίτερα, τὸ 1909, μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Γουδί, πού αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη ἀλλαγῶν, μὰ δὲν ἔχει πρόγραμμα γιὰ τὴν πραγματοποίησή τους. Εἶναι ἀκόμα ἡ ἐποχὴ πού ὁ λαὸς δὲν ἔχει ξεσηκωθῆ μὰ μόνον ὠρισμένοι πού μποροῦν νὰ δοῦν τὸ πρόβλημα. Μὰ δὲν φαίνεται ἀκόμη ἡ λύση του, δὲν ὑπάρχει ἀρχηγός, δὲν ὑπάρχει σύνθημα· δὲν ὑπάρχει ἡ τάξη πού θὰ τὸ πάρει στὰ χέρια τῆς γιὰ σημαία. Δὲν βλέπει ὁ Ποιητῆς ἀκόμα τὴν καινούρια φλόγα.

Σβυσμένες ὅλες οἱ φωτιές οἱ πλάστρες μέσ' ^{[τῆ Χώρα}
Στὴν Ἐκκλησιά, στὸν κλίβανο, στὸ σπίτι, ^{στ' ἀργαστήρι,}
παντοῦ, στὸ κάστρο, στὴν καρδιά, τ' ἀποκαί-
^{[δια, οἱ στάχτες,}
Πάει κι' ὁ ψωμᾶς, πάει κι' ὁ χαλκιᾶς, πάει ^{[κι' ἡ γυναῖκα, πᾶνε}
τὰ παλληκάρια, οἱ λειτουργοί, καὶ τοῦ ρυθ-
^{[μοῦ οἱ τεχνίτες.}

Κι' ἀξαφνα τὸ σύνθημα: ἡ ἀπολύτρωση τῶν ἀδελφιῶν μας, ἡ *Μεγάλη Ἑλλάδα!*
Κι' ἀξαφνα ὁ Κυβερνήτης: ὁ Βενιζέλος.

Ἀρχίζουν οἱ πόλεμοι πού παίρνουν μιὰ μορφή λαϊκῆς σταυροφορίας γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς φυλῆς. 1912, ὁ πρῶτος Βαλκανικός. 1913, ὁ δεύτερος Βαλκανικός. Ξεσηκώνεται τὸ Ἔθνος. Μπροστὰ ὁ νικητῆς ὁ Βασιλεὺς μετὰ τὸν στρατό. Πίσω ὁ κυβερνήτης μετὰ τὸν Νόμο. Ὅλοι ἐνωμένοι. Καὶ μεγαλοφυοῦν.

Νὰ οἱ δρόμοι ὀλάνοιχοι, στρωτοί, καὶ οἱ ^{[δάφνες καὶ τὰ ζήτα}
μπρός νὰ περάσῃ ὁ Βασιλεὺς κι' ὁ Κυβερνή-
^{[τῆς πίσω.}

Τὸ Ἔθνος παραληρεῖ ἀπὸ τὴν χαρὰ κι' ἐτοιμάζεται γιὰ καινούριες ἐξορμήσεις.

Τραγοῦδι τῶν ἡρώων, ἔμπρός, τραγοῦδι τῶν ^{[ἡρώων!}
Ἐπάνου ἀπὸ τ' ἀπόσταχτα, ἀναψε, ὦ! φλόγα, ^{[λάμψε!}

Κι' ἡ φλόγα ἀνάβει. Μαζὺ μετὰ τὶς νίκες ἔρχονται καὶ οἱ νικητές, καινούριες τάξεις ἀνθρώπων πού μετὰ πίστη στὸ μέλλον ἀρχίζουν τὴν ἐσωτερικὴ ὀργάνωση τοῦ τόπου καὶ βάζουν τὰ θεμέλια γιὰ τὸ καινούριο Κράτος. Εἶναι οἱ θεμελιωτῆς πού παίρνουν τὸν τόπο στὰ χέρια τους.

Ἡ φλόγα ἀνάβει. Οἱ πνευματικοὶ ἀνθρώποι ξεσηκώνονται. Ἡ δημοτικὴ δίνει τὴν μεγάλη τῆς μάχη καὶ ἐπιβάλλεται. Καινούριο σύνθημα: Τὰ σχολιὰ χτίστε! Οἱ ἐργάτες τοῦ πνεύματος ἀγωνίζονται γιὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὴν αὐριανὴ Ἑλλάδα. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πού ὁ τόπος ἐργάζεται γιὰ τὸ αὐριο.

Στὸ μεταξὺ (1914) ἔχει ἀνάψει ὁ μέγας πόλεμος, ὅλοι βλέπουν πὼς δὲν μπορεῖ ἡ Ἑλλάδα νὰ μείνῃ ἀπ' ἔξω. Κι' ἐτοιμάζονται γιὰ τὴν μεγάλη ἐξόρμηση.

Στ' ἄρματα! Ἐμπρός, ὀλόρθοι, φτερωμένοι! Παρατήστε τὶς δάφνες, τὰ κρεββάτια, πού νὰ σημαδευτοῦνε δὲν πρόφτασαν ἀπ' τὰ κορμιά σας...

Ὁ λαὸς ξεσηκώνεται. Πολλοὶ βλέπουν μακρὰ τὸν τροῦλλο τῆς Ἀγιᾶ-Σοφίας καὶ ὅλοι ἐτοιμάζονται γιὰ τὰ μεγάλα. Κι' ἔρχεται τὸ μεγάλο χτύπημα. Ποιὸν δρόμο θὰ πάρωμε; Οἱ ἡγέτες διχάζονται· μοιράζεται κι' ὁ λαός. Κι' ἔρχεται τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης! Ὁ τόπος χωρίζεται στὰ δύο. Ἡ Χώρα βγαίνει στὸν πόλεμο καὶ σὲ λίγο βρίσκειται καὶ πάλι ἐνωμένη στὸ ἓνα στρατόπεδο: στὸ στρατόπεδο τῶν νικητῶν. Καὶ συνεχίζει τὸν δρόμο τῆς ἐξόρμησης καὶ τῆς νίκης πού εἶχε σταματήσῃ γιὰ λίγο. Νικηφόρος ὁ στρατός, νικηφόροι οἱ ἡγέτες στὸν πόλεμο καὶ στὴν εἰρήνη.

Μεγάλες εἶναι οἱ κοινωνικὲς ἀλλαγές. Καταργοῦνται τὰ τσιφλίκια καὶ δίνεται ἡ γῆ στὸν Λαό. Προστατεύεται ὁ ἐργάτης. Φτιάχνεται Κράτος! Φτιάχνεται Χώρα ὀλόκληρη. Μετὰ τοῦ Λαοῦ τὸ δικηο, μετὰ τὴν λόγχη σὲ μάχες. Μετὰ τοῦ ἡγέτη τὸ πνεῦμα, στὸ τραπέζι τῆς εἰρήνης!

1912-1919. Μέσα σὲ λίγα χρόνια: Ἡπειρος, Μακεδονία, Κρήτη, Αἰγαίουνησια, Θράκη! Καὶ κοντὰ φαίνεται νὰ εἶναι ἡ

Μικρασία και η Πόλη. 1920! Ο Έλληνικός στρατός κυριαρχεί στην Ίωνία.

Μά ένα μεγάλο κακό έχει γίνει. Το Έθνος θαμπώνεται απ' το μεγάλο φως που το οδηγεί και διχάζεται. Κι' όσο κι' αν γρήγορα ξαναγίνεται ένα το Κράτος, το ράγισμα είναι βαθύ στα σωθικά του. Το ράγισμα δημιουργήθηκε πάνω σ' ένα ζήτημα: στην εξωτερική πολιτική. Μά δίνει μια μοναδική ευκαιρία σ' όσους χτυπήθηκαν από τα προοδευτικά και τα κοινωνικά μέτρα να το εκμεταλλευθούν για να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους.

Αρχίζει η αντίδραση, ανάβει η διχόνοια, αλλάζει πάλι επάνω στον αγώνα η πολιτική, σπάζει το μέτωπο κι' έρχεται η καταστροφή. Νικηφόροι στρατοί μιας δεκαετίας χάνουν τώρα την Ίωνία και μαζί τους ξεχύνονται προς τα παράλια εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες απ' όλην την ενδοχώρα. Σφαγές και φωτιές, καταστροφή και ατίμωση!

Μετά από δέκα χρόνια αγώνων η Ελλάδα βρίσκεται καταστραμμένη. Οι μεγάλοι Λαοί δέν μπόρεσαν να καταλάβουν πως ό,τι αυτοί είχαν πετύχει το πολύ ως τον 19ο αιώνα: την ανεξαρτησία τους, η Ελλάδα έπρεπε να το ολοκληρώσει τώρα, γιατί τώρα είχε έλθει η στιγμή της έθνικης της ανεξαρτησίας. Και οι ηγέτες τους, προτίμησαν ν' ακολουθήσουν τα σχήματα που τους εξασφάλιζαν την ησυχία: "Όχι πολέμους! Κρατηθίτε στα Έθνικά σας σύνορα. Κι' αφήσαν τον έλληνισμό στο τέλος του πολέμου με μεγάλο του μέρος στην Μικρά Ασία και μετά αντέδρασαν στην διατήρησή του στα δικά του τα έδάφη.

Και η Ελλάδα διώχτηκε από τα φυσικά της σύνορα!

Η ΑΝΑΠΑΥΛΑ: Η ΤΡΙΤΗ ΚΑΙ Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ

Όλοκληρη αυτή η εποχή δέν είναι παρά η ανάπαυλα ανάμεσα στις δυο περιόδους των αγώνων, μια ανάπαυλα που επέτρεψε στους λαούς να έτοιμάσουν τους καινούριους τους αγώνες για να επιλύσουν τα ζητήματα που αγνόησε η συνθήκη των Βερσαλλιών.

Με το τέλειωμα του πολέμου τραβήχτηκε ο καθένας στην γωνιά του. Σιωπούσαν οι νικημένοι μὴν τυχόν κι' ανακατω-

θούν οι νικητές στα δικά τους. Σιωπούσαν κουρασμένοι και οι νικητές, μὴν τυχόν και τους ζητηθούν ευθύνες για τον κόσμο που έπρεπε να φτιαχτεί.

Η Γαλλία, νικητής, μά και μεγάλος τραυματίας του πολέμου, είχε να επουλώσει σημαντικές πληγές με πληθυσμό στερημένο από τα πιο δυναμικά του στελέχη. Δέν είχε βέβαια την ανάγκη για επέκταση, μά ούτε και τον δυναμισμό για καλύτερή της οργάνωση. Ούτε η Μητρόπολη, ούτε οι αποικίες εξελίχθηκαν αξιόλογα, γιατί ο πληθυσμός άρκέσθηκε να ζήσει απ' τον πλούτο που είχαν δημιουργήσει οι προηγούμενες γενιές.

Οι Αμερικάνοι απομονώθηκαν και πάλι στην Ήπειρό τους, κι' έχοντας όλον τον δυναμισμό, μά και τον πλούτο που συσώρευσαν, δημιούργησαν μια κολοσσιαία παραγωγική μηχανή κι' ανέπτυξαν την χώρα τους.

Η Ρωσία, απομονωμένη αναγκαστικά από τον άλλο κόσμο, προσπάθησε ν' αναπτύξει τις ανεκμετάλλευτες πλουτοπαραγωγικές πηγές της και το πέτυχε, θυσιάζοντας και την εξύψωση του βιοτικού επιπέδου που είχε υποσχεθί στις μεγάλες μάζες, μά και την ζωή ακόμα μεγάλου μέρους του πληθυσμού της. Η δικτατορία του προλεταριάτου, ο άφθονος πληθυσμιακός πλούτος, οι μεγάλοι φυσικοί πόροι και η απομόνωση, της το επέτρεψαν.

Η Γερμανία, η Ίταλία και η Ίαπωνία, πιεζόμενες έσωτερικά πληθυσμιακά, αναγκάσθηκαν κι' αυτές να δημιουργήσουν καινούργιον πλούτο. Δέν είχαν όμως τις φυσικές πηγές, ούτε τον χώρο της Ρωσίας, κι' έτσι αναγκάσθηκαν να δημιουργήσουν κλειστές οικονομίες, να κλειστούν στα σύνορά τους και ν' αναπτύξουν μιαν αντιοικονομική πολιτική αυταρκειάς.

Η Μεγάλη Βρετανία έμεινε η μόνη χώρα που κράτησε δυνάμεις για κάποιον έλεγχο πάνω στη γη. Μά ήταν κι' αυτή κουρασμένη. Τα έσωτερικά της προβλήματα ήταν τόσα που πολύ λίγο μπόρεσε να βοηθήσει τους άλλους λαούς για την επίλυση των ζητημάτων τους.

Και οι μικροί λαοί έμειναν μόνοι, άνοργάνωτοι κι' άβοήθητοι. Σιγά-σιγά άρχισε να γίνεται αισθητή η έλλειψη μιας μεγά-

λης δύναμης πού να βοηθάει και να επιβάλλεται στους λαούς. Μεγάλοι και μικροί λαοί, για διαφορετικούς ό καθέννας λόγους, αναγκάσθηκαν να κλείσουν τὰ σύνορα στο διεθνές εμπόριο και αυτό είχε για συνέπεια να κλεισθούν και τῶν ἄλλων Χωρῶν τὰ σύνορα. Σιγά-σιγά κλείνονταν οἱ χώρες στο καβούκι τους. Τὰ ἀγαθὰ μιᾶς φιλελεύθερης οἰκονομίας σταμάτησαν. Καί ἤρθε ἡ πτώχεια και ὁ λιμός σέ μερικές χώρες, ἐνῶ σέ ἄλλες ἔκαιγαν τις σοδειές.

Ἔτσι φθάσαμε στή διεθνή οἰκονομική κρίση τοῦ 1931-33 πού εἶναι τὸ χαμηλότερο σημεῖο πού ἔφθασαν οἰκονομικά οἱ λαοί, ἀνάμεσα στους δύο πολέμους.

Και ἔτσι ἐπισημοποιήθηκε για ὅλους πιά τὸ πὼς ἔλειπε ἡ τάξη και ὁ νόμος στις σχέσεις τῶν λαῶν. Οἱ συνέπειες ἦταν φανερές και φυσικές. Ὅταν ἔγινε αἰσθητὴ ἡ ἀνυπαρξία τοῦ διεθνοῦς Νόμου, τότε ἦταν φυσικό νὰ ἀρχίσουν νὰ τὸν παραβαίνουν ὅσοι μπορούσαν.

Ἡ Ἰαπωνία πρώτη κατέλαβε τὴν Μαντζουρία. Καμμιά ἀντίδραση οὐσιαστικά ἀπὸ κανέναν. Ἡ Ἰταλία κατέκτησε τὴν Ἀβησσυνία. Κανέναν δὲν κινήθηκε. Καί τότε ἡ Γερμανία ἄρχισε τις βαθμιαίες κατακτήσεις της και προετοίμασε τὴν μεγάλη της ἐπίθεση. Ἡ Αὐστρία και ἡ Τσεχοσλοβακία θυσιάστηκαν. Οἱ πολιτικοὶ τῆς Εὐρώπης μιλοῦσαν για κατευνασμό και συνεννόηση. Σὰν νὰ μπορείς νὰ κατευνασῆς τὸν νεαρὸ ταῦρο πού ὀρμάει στο λειβάδι του και νὰ συνεννοηθῆς με τὸν κλέφτη πού ὀργανώνει τὴν διάλυση τοῦ σπιτιοῦ σου.

Κι' ἔτσι ἐτοιμάστηκε ὁ καινούριος πόλεμος.

Ὅ,τι ἔγινε στήν οἰκονομία και στις σχέσεις τῶν λαῶν, ἔγινε και μέσα στις διαφορές χώρες. Στὴν Ἀμερική, πού ἦταν ἡ πλουσιώτερη και εὐτυχέστερη χώρα, τὰ καινούρια προβλήματα ἔφεραν στήν ἀρχὴ καινούριους ἀνθρώπους με Νέα Κοινωνική Πολιτική. Στὴν Ἀγγλία, ἀνδρώθηκε τὸ ἐργατικό κόμμα. Στὴν Γαλλία δημιουργήθηκε τὸ λαϊκὸ μέτωπο.

Ἐκεῖ πού ἡ πτώχεια ἦταν πὼς ἔντονη, ἐκεῖ πού ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ ἦταν μεγαλύτερη, και πού νεώτεροι λαοὶ ἄρχισαν νὰ ἀναπτύσσονται γρήγορα, χωρίς τὴν ἀναγκαῖα παράδοση και μόρφωση για τὴν

διατήρηση τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν, ἐκεῖ, ἡ λύση ἦταν μία: ἀπολυταρχία και κατάργηση τῶν ἐλευθεριῶν!

Ἡ Ἰταλία πρώτη, ἡ Γερμανία και ἡ Ἰαπωνία ἀργότερα, με διάφορους τρόπους ἡ καθεμιά, δημιούργησαν καθεστῶτα δικτατορικά με πρόγραμμα νὰ ἐπιλύσουν τὸ πρόβλημα τῆς ἀνάπτυξής τους, ἐσωτερικά στήν ἀρχή, και πρὸς τὰ ἔξω στήν ἀνάγκη. Βέβαια και στις τρεῖς αὐτὲς χώρες ἄρχισαν νὰ καταλαβαίνουν τις νέες ἐπιταγὲς τῆς ἐποχῆς και στις τρεῖς τὰ καθεστῶτα, ἐπιζητῶντας νὰ ἀναπτύξουν τὴν βιομηχανία, ὀργάνωσαν ἰσχυρὲς κρατικές μηχανές κι' ἐκδηλώθηκαν με φιλεργατικά μέτρα ἐμπνευσμένα ἀπ' τὴν ἀνάγκη τῆς καλύτερης ἀξιοποίησης και ἀπόδοσης τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ.

Τις χώρες αὐτὲς τις ἀκολούθησαν και ἄλλες μικρότερες, ἄλλες πιεζόμενες ἀπὸ τὴν ἴδια ἀνάγκη, ἄλλες γιατὶ βρέθηκαν οἱ ὑποψήφιοι δικτάτορες και αἰσθάνθηκαν πὼς δὲν θὰ βροῦν ἐμπόδιο ἀπὸ κανέναν, ἀφοῦ ἔπεσαν οἱ διεθνεῖς ἀρχές, ἡ τάξη και ὁ Νόμος.

Μιὰ τέτοια κατάσταση ἦταν φυσικό νὰ ἐπηρεάση και τὴν πνευματική ἐξέλιξη τῶν λαῶν. Τὰ παλιὰ συνθήματα κι' οἱ παλιὲς σχολὲς εἶχαν ξεπέσει ἀπὸ τις ἀρχές τοῦ αἵωνα. Οἱ πρῶτες ἐκδηλώσεις τάσεων νέων δὲν μπόρεσαν νὰ ἀποδώσουν εὐρύτερους καρπούς.

Κάθε χώρα εἶχε και τὸ σύνθημά της. Μὰ και κάθε τάξη τὰ συνθήματά της. Κι' ἀργότερα, σὲ πολλὰ κράτη, τὸ ἴδιο τὸ κράτος ἐπέβαλε δικτατορικά τὰ συνθήματά του, φτιαγμένα συχνὰ ἀπὸ ἀνθρώπους ἀμόρφωτους κι' ἀφιλοσόφητους.

Ἔτσι κλείσθηκαν κι' οἱ πνευματικοὶ ἀνθρώποι στο καβούκι τους. Τὴν οἰκονομική αὐτάρχεια τὴν διαδέχθηκαν και ἡ πνευματική αὐτάρχεια, τῶν δικτατόρων πρῶτα, τῶν ὀπαδῶν τους ἔπειτα. Καί οἱ λίγοι πνευματικοὶ ἀνθρώποι ἀπομονώνονταν σὲ ἀτομικές προσπάθειες, ἀδύναμοι νὰ δώσουν περιεχόμενο και μορφή μέσα στον ἀναρχοῦμένο κόσμο.

Και οἱ λαοὶ ἔσκυβαν τὸ κεφάλι μπροστὰ στο μοιραῖο και στον μεσαίωνα πού ἔρχονταν! Καί μπροστὰ στήν Μηχανή!

*
**

Ἡ ἀνάπαυλα ἀνάμεσα στις δυὸ περιόδους τῶν ἀγῶνων ἀρχίζει ἀργότερα γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τὸ 1922. Κι' ἀρχίζει μὲ πολὺ χειρότερες καὶ τραγικώτερες συνθήκες. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπὸ νικητῆς διαλύεται, καὶ χωρὶς νὰ φταίει αὐτός. Τὰ παλληκάρια αὐτὰ πρόκειται νὰ φτιάξουν ὅμως τὴν Ἑλλάδα. Ἐνάμισυ ἑκατομμύριο Ἕλληνες προσφυγεύουν καὶ σὲ κύματα φθάνουν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ γιὰ νὰ κατασταλάξουν στοὺς Ἑλληνικοὺς κάμπους καὶ στὶς μεγαλουπόλεις.

Βουβαίνεται ὁ κόσμος ἀπ' τὴν συμφορὰ γιὰ μιὰ στιγμή. Κι' ἀπότομα τὸ αἷμα βράζει: ξεσηκώνεται λαὸς καὶ στρατὸς καὶ παίρνει στὰ χέρια του τὴν ἀρχὴ γιὰ ν' ἀντιμετωπίσει τὴν κατάσταση.

Τὴν κατάπτωση τοῦ ἠθικοῦ προσπαθεῖ νὰ σταματήσει ὁ Καβάφης γράφοντας, στὰ 1922, τὸ συμβολικὸ του ποίημα γιὰ τοὺς ἀνδρείους ἐκείνους πὺ δὲν ἔφταιξαν καὶ πὺ πρέπει νὰ μείνουν παράδειγμα γιὰ τὸ μέλλον.

Ἀνδρεῖοι σεῖς πὺ πολεμήσατε καὶ πέσατ' εὐ-
[κλεῶς]
τοὺς πανταχοῦ νικήσαντας μὴ φοβηθέντες.

Ἄμωμοι σεῖς, ἂν ἔπταισαν ὁ Δάϊος κι' ὁ
[Κριτόλαος,

Ὅταν θὰ θέλουν οἱ Ἕλληνες νὰ καυχηθοῦν,
«Τέτοιους βγάζει τὸ ἔθνος μας» θὰ λένε
[γιὰ σᾶς.

Ἔτσι θαυμάσιος θὰ ἔναι ὁ ἔπαινός σας.

Καινούριος στρατὸς σχηματίζεται στὸν Ἐβρο. Καινούριοι ἄνθρωποι παίρνουν τὴν ἐξουσία στὰ χέρια. Κι' ὅλοι μαζὺ ἀρχίζουν τὸ νέο μεγάλο ἔργο τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, τὴν ἀποκατάσταση τῶν προσφύγων. Οἱ θεμελιωτὲς συνεχίζουν τὴν προσπάθειά τους.

Τὸ ἔργο εἶναι κολοσσιαῖο: σχεδὸν σὲ κάθε τρεῖς παληοὺς κατοίκους τῆς χώρας προστέθηκε ἕνας καινούριος. Πρέπει νὰ στεγασθοῦν. Πρέπει νὰ ντυθοῦν, νὰ φᾶνε, νὰ βροῦν περίθαλψη. Πρέπει νὰ δουλέψουν γιὰ νὰ ζήσουν. Χρειάζονται γαῖες καινούριες γιὰ ν' ἀντικαταστήσουν αὐτὲς πὺ χάθηκαν στὴν Ἰωνία. Κι' ἔτσι ἀρχίζει ὁ ἀγροτικὸς ἐποικισμὸς. Τὰ Βόρεια διαμερίσματα ἀλλάζουν ὄψη.

Παιδί, τὸ περιβόλι μου πὺ θὰ κληρονομήσης,
ὅπως τὸ βρῆς κι' ὅπως τὸ δῆς νὰ μὴν τὸ πα-
[ρατήσης.

Σκάψε το ἀκόμα πιὸ βαθιὰ καὶ φράξε το πιὸ
[στέρεα

καὶ πλούτισε τὴν γλῶρῃ του καὶ πλάτηνε τὴ
[γῆς του,

Γίνε ὀργωτόμος, φυτευτῆς, διαφεντευτῆς.

Ἔτσι καὶ ἔγινε. Ὀλόκληρο τὸ γένος ῥιχτηκε στὴν ἀξιοποίηση τῆς γῆς. Μὰ δὲν ἀρκοῦσε αὐτὴ γιὰ νὰ τραφῆ τόσοσ λαός. Χρειάζονταν καὶ καινούριες δουλειὲς γιὰ τὰ χέρια πὺ ἔμεναν ἀργὰ στὶς πολιτεῖες. Κι' ἔγινε ἡ ἀστικὴ ἀποκατάσταση. Συναρπασμοὶ καὶ σπῖτια γιὰ τὴν κατοικία, ἐργαστᾶσια γιὰ τὴν δουλειά.

Ὀλόκληρο τὸ ἔθνος παρασύρθηκε ἀπὸ τὸ νέο σύνθημα γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν προσφύγων καὶ σὲ μιὰ μεγαλειώδη, ἐξόρμηση πετύχαινε μέσα σὲ λίγα χρόνια, χωρὶς σημαντικὴ βοήθεια ἀπ' τὸ ἐξωτερικό, νὰ φέρῃ τὸ ἔργο του σ' ἕνα σημεῖο τέτοιο, πὺ ἐπέτρεπε σὲ ὅλους νὰ ἐξασφαλίσουν μιὰ ἔστω καὶ ὑποτυπώδη ζωὴ. Ὅ,τι ὑπῆρχε στὴν Ἑλλάδα, μοιράστηκε στοὺς παληοὺς καὶ στοὺς νέους κατοίκους τῆς. «Ἀδελφοί», ἔλεγε τότε στοὺς πρόσφυγες ὁ Ὑπουργὸς τῆς Περιθάλψεως, «συγχωρέστε μας ἂν ἀντὶ γιὰ τὰ παλάτια σας, σᾶς δίνομε καλύβες! Εἶναι ὅμως φτιαγμένα μὲ τὸν ἰδρῶτα μας καὶ μὲ τὸ αἷμα μας!»

Πραγματικὰ μὲ ἰδρῶτα καὶ μὲ αἷμα ἡ γεννὰ τῶν Πατέρων ἔφερε σὲ πέρας τὴν προσφυγικὴ ἀποκατάσταση. Μεγάλες οικονομικὲς, κοινωνικὲς, πληθυσμιακὲς καὶ πνευματικὲς ἀλλαγὲς ἔγιναν στὴν ἐποχὴ αὐτὴ.

Ἡ Ἑλλάδα ἄρχισε νὰ γίνεται Κράτος. Ὁ πληθυσμὸς μετὰ τὴν διασταύρωση τῶν παληῶν καὶ νέων μορίων του, πῆρε καινούριο δυναμισμό, καὶ ἐμψυχωμένος ἀπὸ ἄξιους Κυβερνητῆς, ξεκίνησε καὶ πάλι πρὸς τὰ ἔμπρὸς. Ἡ γεωργία ὀργανώθηκε, ἐγχειροβελτιωτικὰ ἔργα πρόσθεσαν καινούρια ἐδάφη σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς χώρας, βιομηχανία δημιουργήθηκε, νέοι σύγχρονοι δρόμοι χαράχθηκαν σὲ βουνὰ καὶ κάμπους, λιμάνια ὀργανώθηκαν, σχολεῖα χτίστηκαν...

Μὰ ἦρθε ἡ κόπωση. Ἡ γεννὰ τῶν δημιουργῶν ἐξαντλήθηκε, οἱ ἄλλες χώρες ἔπαυσαν νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ διεθνῆ συνεργασία, ἡ διεθνῆς οικονομικὴ κρίση ξέσπασε μὲ καταστρεπτικὸ ἀντίκτυπο καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἦρθαν καὶ οἱ πολιτικὲς ἀνωμαλίες.

Ὡς τώρα, ἐνῶ οἱ ἄλλες χώρες ξέκεφταν,

ἡ Ἑλλάδα ἀνορθώνονταν. Μέσα στὸ γενικὸ μεταπολεμικὸ ξέσπασμα, ἡ Ἑλλάδα εἶχε τὴν ζωντάνια, μέσα στὴν δυστυχία καὶ τὴν φτώχεια νὰ σηκώσει ψηλὰ τὸ κεφάλι καὶ νὰ φτιάσει κάτι καλύτερο. Ἦταν ἡ συνέχεια τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων. Πόλεμος κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν στὴν ἀρχή, πόλεμος κατὰ τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἐξαθλίωσης ἀργότερα.

Μὰ ἦρθε καὶ ὁ κάματος, κι' ἀπὸ τὸ 1933 κι' ἔπειτα, ἀφοῦ κλείστηκαν οἱ λαοὶ στὰ καβούκια τους, ἀφοῦ κτυπήθηκε κι' ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν οικονομικὴ κρίση, γονάτισε, οικονομικὰ στὴν ἀρχή, πολιτικὰ ἀργότερα. Στὸ 1936, κηρῦσσεται ἡ δικτατορία.

Καινούριες τάξεις βγήκαν σ' ὀλόκληρη τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὴν ἐπιφάνεια: οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ ἐργάτες, οἱ πλούσιοι μεγαλοαστοὶ καὶ τὸ προλεταριάτο τῶν μεγαλοπόλεων, κυρίως προσφυγικό. Οἱ ἀγρότες ἀρχισαν νὰ ὀργανώνονται, οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ εἰδικοί ἀρχίζουν καὶ ἀποκτοῦν συνείδηση τῆς ἀποστολῆς τους. Μὰ ἡ ἐξέλιξη δὲν εἶναι ὁμαλὴ καὶ φυσιολογικὴ. Τὸ γρήγορο ξεπέταγμα τῆς ράτσας καὶ τὸ ἀπότομο μεγάλωμα τῆς χώρας δημιούργησε πολὺ ξαφνικὰ καινούριες εὐπορες τάξεις. Ὁ μικροέμπορος μιᾶς συνοικίας βρέθηκε ξαφνικὰ πλούσιος, τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ μὲ τὸν μεσίτη στὰ νέα ἐδάφη καὶ μὲ τὸν βλάχο πὺρ κατεῖχε τὶς ἐκτάσεις πὺρ ἔγιναν ἀπὸ τὴν μιὰ νύκτα στὴν ἄλλη οἰκόπεδα. Ὅλοι πλούτισαν γρήγορα καὶ πολλοὶ μὲ μεγάλη εὐκολία καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν. Δὲν ἦσαν ὅμως πνευματικὰ ὄριμοι οἱ ἴδιοι καὶ δὲν εἶχαν τὴν κατανόηση νὰ βοηθήσουν γιὰ μιὰ καλύτερη καὶ πνευματικώτερη ἀνάπτυξη.

Τὴν κόπωση τῆς φυλῆς τὴν συντρόφεψε καὶ μιὰ πνευματικὴ παρακμὴ. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Παλαμᾶ τελείωσε. Ἐλείψαν οἱ ἐμπνευστές, ἔλειψαν τὰ ἰδεώδη καὶ τὰ συνθήματα, ἔλειψαν καὶ τοῦ ρυθμοῦ οἱ τεχνίτες. Οἱ δικτατορίες δὲν ἐμπνέουν, οὔτε δημιουργεῖται «τρίτος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς» μόνον γιὰ τὸ διακηρύξαμε. Καὶ ὁ πόλεμος πὺρ τὸν βλέπει ὁ λαὸς νὰ ἔρχεται δὲν ἐμψυχώνει!

Μόνον κάτω ἀπὸ τὰ ἡσυχὰ νερὰ τοῦ ἐπίσημου κράτους καὶ τῶν δυνατῶν τάξεων, ὑπάρχει κάτι καινούριο πὺρ βράζει:

εἶναι ἡ καινούρια γενιά, τὰ προσφυγόπουλα πὺρ μεγάλωσαν στὰ χρόνια τῆς δυστυχίας, τὰ παιδιὰ πὺρ εἶδαν τὶς καταστροφές τὴν μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη καὶ τοὺς πρόσφυγες νὰ φθάνουν μιὰ νύκτα ζητῶντας καταφύγιο στὰ σπίτια τους, καὶ ἄκόμα, τὰ μικρότερα παιδιὰ πὺρ γεννήθηκαν μετὰ τὴν καταστροφή, μετὰ τὴν καινούρια βιολογικὴ καὶ πνευματικὴ διασταύρωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἶναι ἡ καινούρια γενιά, πὺρ μεγάλωσε μέσα στὶς δυστυχίες καὶ στοὺς ἀγῶνες καὶ πὺρ νωρὶς ὄριμασε.

Εἶναι ἡ γενιά - φορεὺς μιᾶς καλύτερης ράτσας, μιᾶς πὺρ ὄριμης φυλῆς. Εἶναι ἡ γενιά πὺρ ἔρχεται.

ΑΓΩΝΩΝ ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ

Δυὸ δεκαετίες πέρασαν ἀπὸ τὴν πρώτη περίοδο τῶν μεγάλων ἀγώνων τῶν λαῶν καὶ τὸ 1939 ὁ πόλεμος ξαναρχίζει. Εἶναι πραγματικὰ μιὰ συνέχεια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου, πὺρ τόσο κόστισε καὶ τόσα λίγα διδάγματα καὶ κέρδη ἄφησε.

Ἡ Γερμανία ἐπιτίθεται. Ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἰαπωνία τὴν ἀκολουθοῦν. Ἡ Γαλλία πέφτει, ἡ Ἀγγλία ἀμύνεται σὰν φρούριο, ἡ Ρωσσία ὑποχωρεῖ κι' ἔπειτα ἀντεπιτίθεται, ἡ Ἀμερικὴ ἀναλαμβάνει πρωτοβουλίες. Οἱ δημοκρατικοὶ λαοὶ συνασπίζονται κι' ἔπειτα ἀπὸ ἔξη χρόνια καταστροφῆς καὶ ἐξαθλίωσης ὁ πόλεμος τελειώνει.

Εἶναι ὁ πόλεμος πὺρ σκέπασε ὀλόκληρη τὴ γῆ, πὺρ ἀπῆτησε τὴ μεγαλύτερη προσπάθεια καὶ κολοσσιαῖα ὕλικά καὶ πνευματικὰ μέσα. Εἶναι ὁ πόλεμος πὺρ προκάλεσε τὴ μεγαλύτερη βιομηχανικὴ καὶ παραγωγικὴ ἐπιστράτευση, μὰ καὶ τὴν μεγαλύτερη καταστροφή. Αὕξηση τῆς παραγωγικότητος καὶ καταστροφή δὲν ἔγιναν ὅμως στὰ ἴδια μέρη κι' ἔτσι ἡ εἰκόνα κρατῶν καὶ λαῶν, μὲ τὸ τέλος τοῦ πολέμου εἶναι πολὺ πὺρ διαφορετικὴ ἀπὸ ὅ,τι ἦταν στὴν ἀρχή.

Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰαπωνία ἐξουθενώθηκαν. Ἡ Γαλλία κατακτῆθηκε καὶ ἡ δύναμή της ἔσβυσε, ἡ Ἀγγλία ἐξάντλησε τοὺς πόρους της. Ἡ Ἀμερικὴ ἀντιθέτως συγκέντρωσε ὅλες τὶς δυνάμεις, πνευματικὲς καὶ ὕλικές, δικές της καὶ τῶν ἄλλων λαῶν κι' ἔκανε μιὰ μεγάλη ἐξόρμηση γιὰ τὴν ἀνάπτυξή της, γιὰ νὰ κερδίσει τὸν πό-

λεμο. Και η εξόρμηση αυτή, μαζί με την ηθική νίκη, και την αίσθηση του ηγετικού ρόλου που έπαιξαν οι ΗΠΑ, έδωσε στον Αμερικανικό λαό ακόμη μεγαλύτερη δύναμη. Η Ρωσία πάλι, αν και υπέφερε πολλές καταστροφές, μπόρεσε ν' αρχίσει την ανασυγκρότησή της όσο ακόμη ο πόλεμος διαρκούσε. Χάρη στην Αμερικανική βοήθεια και την κολοσσιαία προσπάθεια του λαού της βρέθηκε στο τέλος του πολέμου σ' έναν παραγωγικό οργανισμό. Το μεγαλύτερο δυναμικό βρίσκεται στην Αμερική, που ξεπροβάλλει για πρώτη φορά σαν η μεγαλύτερη δύναμη του κόσμου.

Μεγάλες τεχνικές προόδους έγιναν στα έξη πολεμικά χρόνια. Οι οργανωτικές ικανότητες του ανθρώπου προχώρησαν εξαιρετικά. Νέοι ηγέτες δημιουργήθηκαν στην περίοδο της μάχης και οι ειδικοί εξελίχθηκαν σε ανώτερο από πριν σημείο.

Μα την φορά αυτή και οι κοινωνικές και οι πνευματικές εξελίξεις ήσαν μεγάλες. Για πρώτη φορά σ' αυτό τον πόλεμο ήρθαν σε επαφή τόσοι λαοί και δοκιμάστηκαν τόσα καθεστῶτα. Για πρώτη φορά είδαν οι λαοί τόσο φανερά την ανάγκη των κρατικών σχεδίων για την επιτυχία του πολέμου, για πρώτη φορά φάνηκε η ανάγκη μιας σωστής πολιτικής για την δίκαια κατανομή των αγαθών.

Τώρα κρίθηκαν τα συστήματα και οι θεσμοί.

Το τέλος του πολέμου βρήκε τους λαούς πολύ πιο ώριμους από πριν, πολύ πιο φωτισμένους για την πραγματική δημοκρατία που έχουμε ανάγκη. Αλλά και για την αλληλοβοήθεια έγιναν σημαντικά βήματα με τις διεθνείς οργανώσεις που σχηματίστηκαν, όπως η ΟΥΝΡΑ, και η Διεθνής Τράπεζα για Ανασυγκρότηση και Ανάπτυξη. Έγιναν πραγματικά τα πρώτα βήματα. Μα δεν ήσαν αρκετά. Οι στρατοί διαλύθηκαν μέσα σε λίγους μήνες και οι μεγάλες δυτικές δυνάμεις αποσύρθηκαν σχεδόν έντελῶς μέσα στις χώρες τους.

Και τότε φάνηκε για μια στιγμή πώς η ιστορία θα επαναλαμβάνονταν και πώς απομονώνονταν και πάλι κράτη μικρά και μεγάλα για να συνεχίσει καθένα την ιστορία του. Μα υπήρχε τώρα η μεγάλη δύναμη της Ανατολής, η Ρωσία, που είχε

αρκετή δύναμη και σθένος και συμφέροντα ν' αυξήσει τη σφαίρα της επιρροής της και να δημιουργήσει πολλές χώρες δορυφόρους. ανάμεσα σ' αυτήν και τις δυτικές δυνάμεις

Το 1947, είναι ένας σημαντικός χρόνος στην ανθρώπινη ιστορία. Ίσως να μείνει ένας ιστορικός σταθμός. Τότε έγινε φανερό, πώς οι πιο κατεστραμμένες χώρες, ιδιαίτερα εκείνες που βρίσκονται ανάμεσα στις μεγάλες μα και αντίθετες δυνάμεις της Δύσης και της Ανατολής, δεν μπορούσαν να αναλάβουν μόνες τους απ' τα δεινά του πολέμου. Και τότε για πρώτη φορά αποφασίστηκε η εφαρμογή ενός σχεδίου βοήθειας των λαών που έχουν ανάγκη. Το δόγμα Τρούμαν έσωσε την Ελλάδα από την κατάπτωση κι' έμψυξε την Τουρκία.

Και τον άλλον χρόνο, το 1948, η συνέχεια σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα: το Σχέδιο Μάρσαλ, για την βοήθεια 19 Ευρωπαϊκών Χωρών, από την Αμερική, επί τέσσαρα χρόνια ως το 1952. Η Ευρώπη ανασαίνει και μαζί της όλοι οι ελεύθεροι λαοί αποκτούν καινούρια πεποίθηση για το μέλλον. Μα η βοήθεια δεν επεκτείνεται στην Ανατολή και η Κίνα πέφτει στα χέρια των κομμουνιστών. Και σε λίγο, στα μέσα του 1950, ανοικτή επίθεση στην Κορέα.

Και τότε γίνεται το δεύτερο μεγάλο βήμα στις διεθνείς σχέσεις των Λαών. Για πρώτη φορά διεθνείς δυνάμεις πηγαίνουν να πολεμήσουν και να σκοτωθούν σε μια ξένη χώρα που υπέστη επίθεση. Σε λίγο ο πόλεμος φουντώνει κι' εκεί και στο τέλος του 1950 πολλοί απ' τους λαούς του κόσμου πολεμούν πάνω στην Κορέα, σε δυο μεγάλες στρατιές, που η κάθε μια μάχεται όχι μόνον για την Κορέα, μα και για τα δικά της ιδανικά και την πολιτική των λαών που αντιπροσωπεύει.

*
**

Στην Ελλάδα οι πολεμικές σειρήνες βοούν τα ξημερώματα της 28ης Οκτωβρίου του 1940. Μα δεν ξυπνούν μόνον τους κατοίκους. Μαζί ξεσηκώνουν ιδέες και ιδανικά, που χρόνια τώρα είχαν παραμερισθῆ. Η μεγαλύτερη σύγχρονη επανάσταση στην Ελλάδα έγινε εκείνο το πρωινό. Ολόκληρος ο λαός ξεσηκώθηκε σαν

Ένας άνθρωπος και η νεολαία ξαναβρήκε τὰ ιδεώδη της: ἄγώνας για τὴν ἀνεξαρτησία! Καὶ μεγαλούργησε. Δὲν δίστασε ὁ λαὸς για τίποτε. Ὅλους τοὺς κόπους του τῶν περασμένων χρόνων, τὴ ζωὴ του καὶ τὴν ὑπόστασή του, τοὺς ἔπαιξε για μιὰ ἰδέα.

Κι' ἂν εἶναι
κι' ἔρθουνε χρόνια δισεχτα, πέσουν καιροὶ
[ὀργισμένοι
κι' ὄσα πουλιά μισέψουνε, σκιασμένα, κι' ὄσα
[δέντρα
για τίποτ' ἄλλο δὲ φελαῖν παρὰ για μετερίζια,
μὴ φοβηθῆς τὸ χαλασμό. Φωτιά! Τσεκούρι!
[Τράβα,
ξεσπέρμεπέ το, χέρσωσε τὸ περιβόλι, κόφτο...

Νίκες στὴν Ἀλβανία, ἄγώνας στὰ ὀχυρά, ἀντίσταση στὸν ἐχθρό. Ὅλος ὁ λαὸς ἀγωνίστηκε, κι' ὅπως τοῦ φώναξε ὁ ποιητῆς τὰ θυσίασε ὄλα. Ξεσπέρμεψε καὶ χέρσωσε τὸ περιβόλι του. Καὶ τὸ 1944 ἡ Ἑλλάδα ἐλευθερώθηκε ἔπειτα ἀπὸ τεσσερα χρόνια πολέμου καὶ κατοχῆς, μεγαλωμένη ψυχικά, κατεστραμμένη ὕλικά ὀλότελα καὶ τσακισμένη βιολογικά. Κανένας ἀπὸ τοὺς

ἄλλους λαοὺς δὲν τὰ θυσίασε ὄλα ὅπως ἡ Ἑλλάδα. Ἦταν ὁ μεγάλος τραυματίας τοῦ πολέμου.

Ἐδῶ ἦταν τὸ ἔδαφος ὄριμο για νὰ δοκιμάση ὁ Ἀνατολικὸς συνασπισμὸς τὴν δυνάμη του. Κίνημα τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1944 πρῶτα καὶ καταστολή του τὸ 1945. Καὶ μόλις ἄρχισε ὁ τόπος ν' ἀναπνέει, ὄργανωμένος ἀνταρτοπόλεμος ἀπὸ τὸ 1946 κι' ἔπειτα. Μάχες καὶ καταστροφές σ' ὄλα τὰ μέρη τῆς χώρας ὡς τὸ 1949, καὶ προσφυγιά καὶ δυστυχία ὡς τὰ μέσα τοῦ 1950. Κι' ἔπειτα ἄγώνας για τὴν ἀποκατάσταση τῶν προσφύγων — 700.000 ψυχές στὰ ὄρεινά τῆς Χώρας.

Δέκα χρόνια πολέμου για τὴν Ἑλλάδα, πολέμου καὶ καταστροφῶν. Τὰ πρῶτα βρίσκουν τὸν λαὸ ἔνωμένο σὲ μιὰ ψυχικὴ ἀνάταση. Μετὰ ἀρχίζουν τὰ ἐρωτηματικά καὶ οἱ ξένες ἐπιδράσεις. Καὶ μετὰ ἡ ἀνάνηψη καὶ ὁ διπλὸς ἄγώνας. Μὲ τὸ ἓνα χέρι τὸ τουφέκι καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὴν ἀξίνα. Ὁ ἓνας πολεμάει καὶ ὁ ἄλλος χτίζει. Διπλὸς ἄγώνας για τὴν ἐπιβίωση τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Β. ΤΕΛΟΣ ΚΙ' ΑΡΧΗ

«Θεοὶ μὲν γὰρ μελλόντων αἰσθάνονται».
ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΣ

Νὰ τὸ τέλος τοῦ μισοῦ αἰῶνα. Καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἄλλου. Κρατοῦμε για μιὰ στιγμή τὴν ἀναπνοή μας για νὰ περάσωμε ἀπ' τὰ περασμένα στὰ μελλοντικά.

Μονάχα οἱ Θεοὶ γνωρίζουν πῶς θὰ περάσει καὶ πῶς θὰ τελειώσει ὁ μισὸς αἰώνας πού ἔρχεται. Μὰ για μᾶς καθῆκον εἶναι νὰ χαράξωμε ἓναν δρόμο για τὸ μέλλον. Ἐμεῖς τουλάχιστον πρέπει νὰ κάνωμε ἐκεῖνο πού πρέπει. Μόνον ἔτσι μποροῦμε νὰ ξεκινήσωμε μ' αἰσιοδοξία για τὰ καινούρια μας πεπρωμένα καὶ ν' ἀντιμετωπίσωμε τὸν Κόσμο πού ἔρχεται. Καὶ μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ νὰ προχωρήσωμε στὸν μελλοντικό μας δρόμο. Κι' ἄς εἶναι τραχύς.

Μεγάλες ἀλλαγές ἔγιναν στὰ χρόνια πού πέρασαν. Μεγάλες θὰ εἶναι οἱ ἀλλαγές πού θὰ γίνουν καὶ στὰ χρόνια πού ἔρχονται, γιατί οἱ λαοὶ μπῆκαν στὴν περίοδο τῶν μεγάλων ζυμώσεων.

Τέλειωσαν οἱ κατακτήσεις πάνω στὴ γῆ,

αὐξήθηκαν οἱ πληθυσμοὶ κι' ἄρχισε ὁ ἄγώνας για τὴν καλύτερη διανομή της. Ἐνας μεγάλος πόλεμος μ' ἓνα μακρὸν διάλειμμα σφράγισε τὰ πενήντα τελευταῖα χρόνια. Ὁ ἄγώνας αὐτὸς θὰ συνεχισθῆ μοιραῖα καὶ στὰ ἐπόμενα πενήντα χρόνια χωρὶς βέβαια νὰ ξέρωμε ἂν θὰ εἶναι πολεμικὸς ἢ εἰρηνικὸς. Πάντως θὰ εἶναι ὁ ἄγώνας για τὴν κατανομή τῆς γῆς καὶ τὴν ἐξισορρόπηση τοῦ δυναμικοῦ τῶν λαῶν.

Μιὰ καινούρια τεχνικὴ καὶ μιὰ καινούρια οἰκονομία δημιουργήθηκαν, βασισμένες: στὶς ὄργανωτικὲς ἰκανότητες τοῦ ἀνθρώπου, κι' ἔτσι δημιουργήθηκαν καινούρια αἰτήματα: εὐρύτεροι χώροι τῶν κρατῶν (μεγαλύτεροι συνασπισμοὶ για λόγους οἰκονομικοὺς καὶ για ἀσφάλεια) καὶ καλύτερη ὄργάνωση τοῦ κράτους για ν' ἀνταποκριθῆ στὴ νέα οἰκονομία καὶ στὶς νέες ὄργανωμένες κοινωνικὰ τάξεις. Τὰ δύο αὐτὰ αἰτήματα θὰ γίνονται στὰ ἐπόμενα χρόνια

συνεχῶς καὶ ἐπιτακτικώτερα.

Οἱ οἰκονομίες ἀναπτύχθηκαν μὲ τρόπο πού δημιουργήθηκαν πολὺ μεγαλύτερες διαφορὲς στὸ εἰσόδημα καὶ στὸν τρόπο ζωῆς ἀνάμεσα σὲ λαοὺς κι' ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους. Μὰ καὶ τὰ σύγχρονα μέσα, γιὰ μόρφωση κι' ἐνημέρωση τοῦ κόσμου αὐξήθηκαν καταπληκτικά. Ἔτσι δημιουργήθηκαν πολὺ μεγαλύτερα κοινωνικά προβλήματα ἀνάμεσα σὲ λαοὺς, σὲ τάξεις καὶ σὲ ἄτομα. Οἱ τάσεις αὐτὲς θὰ συνεχισθοῦν καὶ θὰ ἐνταθοῦν στὰ ἐπόμενα χρόνια σὲ σημεῖο πολὺ πιὸ ἐπικίνδυνο.

Ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τεχνικὴ προχωροῦσε, ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξη ἔμενε πίσω. Στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰώνα ἔσβυσαν οἱ σχολές, οἱ παραδόσεις καὶ οἱ προσωπικότητες τοῦ περασμένου αἰώνα καὶ τίποτα ἀκόμα τὸ καθολικὸ δὲν δημιουργήθηκε, γιὰτὶ δὲν μπόρεσε τὸ πνεῦμα νὰ προσαρμοσθῆ στὰ νέα δεδομένα καὶ νὰ τοὺς δώσῃ μορφή. Στὸ χωνευτῆρι τῶν λαῶν καινούριες ζυμώσεις γίνονται, μὰ χωρὶς ἀκόμα ἀποτέλεσμα. Τὰ ἴδια θὰ συνεχισθοῦν γιὰ πολλὰ ἀκόμα χρόνια καὶ θὰ εἶναι ἀνώφελο νὰ προσπαθήσωμε νὰ φτιάσωμε τέχνη ἐκεῖ πού ἀκόμη δὲν μπῆκαν τὰ θεμέλια τοῦ αὐριανοῦ κόσμου.

Πολλὰ ἄρχισαν νὰ γίνονται στὸν Κόσμο πού πέρασε καὶ πολλὰ ἔχουν νὰ γίνουν ἀκόμη στὸν Κόσμο πού ἔρχεται. Μὰ πρέπει νὰ καταλάβωμε τὸ νόημά τους γιὰ νὰ μὴν ἐπαναλάβωμε τὰ ἴδια λάθη. Πρέπει νὰ καταλάβωμε τίς ζυμώσεις πού ἔγιναν, πού γίνονται καὶ πού θὰ γίνουν καὶ νὰ δοῦμε σωστὰ τὸν ρόλο μας μέσα στὸν Κόσμο πού ἔρχεται καὶ ν' ἀποδώσωμε αὐτὸ πού τὰ δεδομένα τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου ἀπαιτοῦν ἀπὸ μᾶς τοὺς λαοὺς.

*
**

Τὴν Ἑλλάδα ὁ εἰκοστὸς αἰώνας τὴν βρῆκε σὲ μιὰ ἐξελικτικὴ φάση πολὺ νεώτερη ἀπὸ ὅ,τι τοὺς ἄλλους λαοὺς. Κι' ἔτσι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἔπρεπε μέσα στίς μεγάλες διεθνεῖς ζυμώσεις, ἂν κι' ἀργοπορημένα, νὰ βρεῖ τὴν εὐκαιρία νὰ ὀλοκληρωθεῖ ἔθνικα καὶ νὰ θεμελιώσῃ τὸ Κράτος του. Τὸν ἱστορικὸ της αὐτὸ ρόλο τὸν κατάλαβε ἡ γεννὰ τῶν πατέρων μας κι' ἔδωσε τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸ. Τὸν κέρδισε στὴν ἀρχὴ

(1909-1921), τὸν ἔχασε κατόπιν (1922) καὶ τὸν ξανακέρδισε ἀργότερα (1922-1935).

Αὐτὴ ἦταν ἡ γεννὰ τῶν δημιουργῶν τῆς καινούριας Ἑλλάδας, τῶν θεμελιωτῶν τοῦ συγχρόνου Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἦταν ἀκόμα ἡ γεννὰ πού μπόρεσε μὲ τοὺς τελευταίους της ἐκπροσώπους νὰ κατευθύνει τὴν λαϊκὴ ἐξέγερση γιὰ τίς ἐλευθερίες πού ἔγινε ἀπὸ τὴν νεώτερη γεννὰ, τὴ σημερινή, ἀπὸ τὸ 1940 κι' ἔπειτα.

Καὶ τώρα ἔρχεται ἡ σειρὰ ἡ δική μας.

Τὸ πληθυσμιακὸ μας πρόβλημα δὲν ἔχει ἐπιλυθῆ. Τὸ καθῆκον τῆς σημερινῆς γεννᾶς εἶναι νὰ τὸ ἐπιλύσει στὰ ἐπόμενα χρόνια γιὰτὶ θὰ εἶναι ὅσο πάει κι' ὀξύτερο.

Ἡ οἰκονομία μας ἀναπτύχθηκε στὸ μισὸ αἰώνα πού πέρασε ἐξαιρετικά μὰ δὲν εἶναι τέτοια πού νὰ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐπιζήσωμε. Καθῆκον μας θὰ εἶναι νὰ τὴν ἀναπτύξωμε.

Τὰ κοινωνικά προβλήματα παρουσιάζονται κιόλας σὲ ὀξύτερη μορφή. Καὶ θὰ ἐνταθοῦν γιὰτὶ οἱ διαφορὲς ἀνάμεσα στὸν κάτοικο τῶν βουνῶν, πού μένει στὸ προαιώνιο ἐπίπεδο, καὶ στὸ μεγαλοαστὸ αὐξάνονται. Ἄν δὲν ἀντιμετωπισθοῦν, θὰ δημιουργήσουν μεγάλους κινδύνους ἀπὸ ἔλλειψη ἐσωτερικῆς ἰσορροπίας καὶ λαϊκῆς ἐνότητας.

Τὸ Κράτος μας ἄρχισαν καὶ τὸ ἔφτιαναν οἱ πατέρες μας στα καλούπια τοῦ φιλελεύθερου Κράτους. Μὰ τώρα πρέπει νὰ ὀργανωθῆ μέσα στὰ πλαίσια καὶ σύμφωνα μὲ τὰ αἰτήματα τοῦ νέου τρόπου ζωῆς ὅλων τῶν λαῶν. Καὶ τὸ πῆδημα γιὰ μᾶς θὰ εἶναι δυσκολώτερο, γιὰτὶ βρισκόμαστε σὲ πρῶτο ἀκόμα ὀργανωτικὸ στάδιο.

Πνευματικά ἡ προηγούμενη γεννὰ μᾶς ἄφησε μιὰ σημαντικὴ κληρονομία μὲ τὸ ξεκαθάρισμα τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος καὶ μὲ τὴν λογοτεχνικὴ παραγωγή πού ἦταν τὸ φυσικὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς νίκης. Καὶ στίς πλαστικὲς τέχνες μᾶς ἀπολύτρωσε ἀπὸ τὸν κλασικισμό. Βέβαια δὲν μᾶς παραδίδει τίποτα τὸ ἔτοιμο γιὰ νὰ τὸ συνεχίσωμε. Ἀλλὰ αὐτὸς εἶναι ἀκριβῶς ὁ ρόλος μας. Αὐτὸς εἶναι ὁ ρόλος τῆς γεννᾶς πού ἔρχεται, τῆς νέας γέντας πού δημιουργήθηκε μετὰ τὴν διασταύρωση ὅλων τῶν τμημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ γεννὰ τῶν πατέρων μας ὑπῆρξε—ἄς μὴ ἐπηρεαζώμαστε ἀπ' τίς μικρότητες πού

βλέπομε κι' ἀκοῦμε στὴν καθημερινή μας ζωὴ—μιὰ μεγάλη γενιὰ, ἡ μεγαλύτερη γενιὰ τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας. Αὐτὴ ἦταν ἡ γενιὰ τῶν δημιουργῶν, τῶν θεμελιωτῶν τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας. Ἔδωσαν τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸ καὶ τὸν κέρδισαν.

Ἐμεῖς, ἀπὸ τὸ 1940 κι' ἔπειτα ἀγωνιζόμαστε νὰ κρατήσωμε αὐτὸ πὺν ἐκεῖνοι δημιούργησαν. Ὡς τὸ 1945, μὲ τὸ ὄπλο στὰ χέρια. Ἀπ' τὸ 1945 ὡς σήμερον μὲ τὸ ὄπλο μὰ καὶ μὲ τὴν σκαπάνη, προσπαθοῦμε νὰ ξαναδημιουργήσωμε τὸν πλοῦτο πὺν εἶχαμε καὶ πὺν καταστράφηκε στὸν σκληρὸ δεκάχρονο ἀγῶνα μας. Ἀγωνιζόμαστε ὡς τώρα καὶ μοχθοῦμε γιὰ νὰ ἐξασφαλίσωμε καὶ νὰ ἐπιδιορθώσωμε τὰ θεμέλια τῆς Χώρας πὺν εἶχαν βάλει οἱ πατέρες μας, γιὰ νὰ μᾶς βρῆ ἡ καινούρια ἀρχὴ ἐκεῖ πὺν μᾶς ἔφθασαν οἱ θεμελιωτὲς σχεδὸν πρὶν ἀπὸ δεκαπέντα χρόνια.

Αὐτὸ βέβαια ἀπῆτησε θυσίες—καὶ ἦταν ἓνα κατόρθωμα. Μὰ δὲν εἶναι ἀρκετό.

Καινούριοι ἀγῶνες μᾶς περιμένουν. Αὐτοὶ πὺν ἱστορικὰ ἀνήκουν στὴ γενιὰ μας.

Ἄν οἱ πατέρες μας θεμελίωσαν μέχρι τὸ 1935 τὸ καινούριο Ἑλληνικὸ Κράτος, ἐμεῖς πρέπει τώρα νὰ τὸ οἰκοδομήσωμε. Δὲν μποροῦμε νὰ μείνωμε στὰ θεμέλια. Μ' αὐτὰ καὶ μὲ τὴν ἱστορία τους δὲν θὰ μπορέση νὰ ζήση ἡ γενιὰ μας καὶ δὲν θὰ ἐπιζήση ἡ γενιὰ πὺν ἔρχεται, ἡ γενιὰ τῶν παιδιῶν μας.

Πρέπει νὰ καταλάβωμε τὸν ἱστορικὸ μας ρόλο. Τῇ γενιὰ τῶν θεμελιωτῶν πρέπει νὰ τὴν διαδεχθῆ ἡ γενιὰ τῶν οἰκοδόμων.

Τελειώνει ὁ μισὸς αἰώνας μὲ τὸ συμπλήρωμα τῶν θεμελιῶν καὶ ἀρχίζει ὁ ἄλλος μισὸς μὲ τὸ μεγάλο αἶτημα: νὰ χτισθῆ ἡ οἰκοδομή: γιὰ νὰ δικαιώσωμε τοὺς πατέρες, γιὰ νὰ ζήσωμε ἐμεῖς, γιὰ νὰ στεγάσωμε τὴν νέα γενιὰ.

Ἐμπρός! γενιὰ τῶν οἰκοδόμων! Τέλειωσαν τὰ θεμέλια! Ὅλα τώρα γιὰ τὴν Οἰκοδομή!

Γ'. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ 1951-2000

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

Ἀρχίζει ὁ δεύτερος μισὸς αἰώνας. Εἶναι ἡ στιγμή νὰ δοῦμε τὴν σημερινὴ κατάσταση καὶ τὸ σημερινὸ πρόβλημα τῶν λαῶν γιὰ ν' ἀναμετρήσωμε κατόπιν τοὺς δρόμους πὺν μποροῦμε νὰ πάρωμε.

Σήμερα ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς ξεπερνάει τὰ δύο δισεκατομμύρια κι' αὐξάνεται μὲ ἕναν ρυθμὸ πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ. Κι' ἀκόμα ἡ αὐξηση αὐτὴ δὲν ἔφθασε στὸ μέγιστό της. Μὲ τὴν γρήγορη ἐξάπλωση τῶν νέων μεθόδων τῆς ὑγείας, μὲ τὴν καταπολέμηση ἀσθενειῶν πὺν ἐπὶ αἰώνας θέριζαν παιδιά καὶ μεγάλους, στὰ ἐπόμενα χρόνια μπορεῖ νὰ ἔχωμε μιὰ ἀνυπολόγιστη αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς.

Ἡ αὐξηση αὐτὴ τοῦ πληθυσμοῦ θὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερη στοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς γιὰτὶ βιολογικὰ εἶναι νεώτεροι καὶ ἔχουν πολὺ μεγαλύτερη γεννητικότητα μὰ καὶ γιὰτὶ οἱ ἀρρώστειες, αὐτοὺς κυρίως θέριζαν σήμερον κι' ὅταν καταπολεμηθοῦν, αὐτοὶ οἱ λαοὶ θὰ πάρουν γρήγορα πρὸς τὰ ἔπάνω. Ἔτσι τὸ πληθυσμιακὸ πρόβλημα

τῆς γῆς εἶναι ὀξὺ καὶ θὰ γίνεται μέρη μὲ τὴν ἡμέρα ὀξύτερο: ὁ πληθυσμὸς θ' αὐξάνεται ἀλλὰ καὶ ἡ ἰσορροπία ἀνάμεσα σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση ὄλο καὶ θὰ μετατρέπεται σὲ ὑπεροχὴ τῆς Ἀνατολῆς.

Σήμερα ὑπάρχουν τρεῖς μεγάλες δυνάμεις στὸν κόσμον: Ἡ Ἀμερικὴ, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἀγγλία. Ὅσο περνάει ὁ καιρὸς τόσο καὶ τὸ πληθυσμιακὸ δυναμικὸ θὰ μετακινῆται πρὸς ὄφελος τῆς Ρωσίας.

Ὅταν διαπιστώσωμε τὸ μεγάλο πληθυσμιακὸ πρόβλημα τῶν λαῶν εἶναι φυσικὸ νὰ διερωτηθοῦμε ἂν καὶ ἡ οἰκονομία θὰ ἀναπτυχθῆ ἀνάλογα γιὰ νὰ ἱκανοποιήση πρῶτα τὸν μεγαλύτερο πληθυσμὸ κι' ἔπειτα τις αὐξανόμενες κάθε μέρη ἀνάγκες τοῦ κάθε ἀτόμου. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ εἶναι μεγάλο καὶ ἡ λύση του μπορεῖ νὰ βρεθῆ μόνον στὴν δημιουργία πολὺ εὐρύτερων οἰκονομικῶν χώρων, ὅπου ἀγαθὰ καὶ ἀνθρώποι θὰ μετακινοῦνται ἐλεύθερα. Ἄν γίνῃ αὐτὸ πὺν πρέπει, τότε μποροῦν ν' αὐξηθοῦν γιὰ ἀρκετὰ χρόνια τὰ ἀγαθὰ μὲ τὸν ἀναγκαῖο ρυθμὸ. Ἄν δὲν γίνῃ, τότε τὸ

ναι τὰ ἴδια πού κατέστειλαν τὴν στάση πρόβλημα θὰ εἶναι πολὺ ὀξύτερο.

Κοινωνικά, τὰ προβλήματα εἶναι σήμερα ὀξύτερα μέσα σὲ κάθε λαό, μὰ ἀκόμα κι' ἀνάμεσα στοὺς λαούς. Λαοί, τάξεις καὶ ἄτομα πρέπει νὰ ἰσορροπήσουν μέσα σὲ μιὰ ἐνιαία μελετημένη κοινωνικὴ διάρθρωση.

Πνευματικά, οἱ λαοὶ βρίσκονται μέσα σ' ἓνα χάος γιατί ἔχασαν τὶς παλιές τους παραδόσεις, τὴν προσκόλλησή τους στὴν φυλὴ καὶ στὸν τόπο. Μὰ δὲν μπόρεσαν ν' ἀντικαταστήσουν τὶς συνδέσεις τους αὐτὲς καὶ τὶς πηγὲς τῆς ἐμπνεύσεως μὲ τίποτα ἄλλο. Κι' ἔτσι περιμένουν.

Τὸ σημερινὸ πρόβλημα τῶν λαῶν εἶναι ἀναμφισβήτητα ὀξύτερο. Πολὺς ὁ λαός, μεγάλη ἡ αὐξησὶς του, λίγα τὰ ἐδάφη καὶ ἡ παραγωγὴ, μεγάλες οἱ διαφορὲς κι' ἔλλειψη ἀρχῶν, πίστης κι' ἐνθουσιασμοῦ. Μόνον τὰ τεχνικὰ μέσα ὑπάρχουν κάθε μέρα καὶ σὲ μεγαλύτερη ἀφθονία. Εἶναι αὐτὰ ἀκριβῶς πού δημιούργησαν νέες συνθήκες καὶ μάλιστα τόσο ἀπτόμα ὥστε νὰ μὴν προφθάσουν οἱ λαοὶ νὰ τὶς καταλάβουν καὶ νὰ ὀργανώσουν τὴν ζωὴ τους ἀνάλογα μ' αὐτὲς.

Τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς μεταβατικῆς αὐτῆς στιγμῆς ἀπὸ τὸν πρῶτο στὸν δεῦτερο μισὸ αἰῶνα εἶναι τοῦτο: Ἡ τεχνικὴ προχώρησε πολὺ πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ καὶ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου.

Στὸ κατῶφλι τοῦ δευτέρου μισοῦ αἰῶνα στέκονται οἱ λαοὶ μὲ τὸ μεγάλο ἐρώτημα: θὰ καταφέρουν νὰ ἰσορροπήσουν γρήγορα τὸ πνεῦμα μὲ τὴν μηχανὴ ἢ θὰ συνεχισθῇ ἡ ἀνάπτυξη τοῦ τεράστιου αὐτοῦ τέρατος πού θὰ ἔχη ἓνα κολοσσιαῖο σῶμα καὶ μικρὸν ἐγκέφαλο, τοῦ τέρατος πού θὰ ὀδηγήσῃ στὸν ἀφανισμό;

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Μέσα στὸ γενικὸ πρόβλημα τῶν λαῶν, πρέπει νὰ καθορίσωμε ποιὸ εἶναι τὸ Ἑλληνικὸ Πρόβλημα γιατί ὁ κάθε λαός ἔχει τὶς ἰδιοτυπίες του. Μόνον ἔτσι, βλέποντας καθαρὰ τὸ ὅλον καὶ τὸ μέρος θὰ μπορέσωμε νὰ φωτισθοῦμε γιὰ τοὺς μελλοντικούς μας δρόμους.

Τρία εἶναι τὰ αἷτια καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ προβλήματος πού διαφέρουν ἀπὸ τὸ γενικὸ πρόβλημα τῶν λαῶν καὶ δημιουργοῦν τὴν ἀνάγκη γιὰ μιὰ πιὸ

προσεκτικὴ ἐξέταση κι' ἀντιμετώπιση τῆς σημερινῆς μας κατάστασης.

Τὸ πρῶτο εἶναι ἡ δυσαναλογία ἀνάμεσα σὲ πληθυσμὸ καὶ σὲ ἔδαφος. Σήμερα ὁ ἑλληνικὸς λαός διαθέτει γιὰ κάθε ἄτομο λιγώτερα στρέμματα καλλιεργήσιμης γῆς ἀπ' ὅ,τι διαθέτουν οἱ γειτονικοὶ του λαοί, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι, καὶ ἰδιαίτερα οἱ Τοῦρκοι. Αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι ἀναγκάσθηκε ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ λαοῦ μας, σχεδὸν ὁ ἓνας στοὺς τέσσερις κατοίκους, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν φυσικὸ χῶρο ἀπ' τὸν ὁποῖο ἀποζοῦσε. Ἀλλὰ κι' ἀπὸ ἀρκετοὺς ἀπὸ τοὺς δυτικούς λαούς, πού ἔχουν οἰκονομία βιομηχανικὴ καὶ δὲν ἔχουν τόσην ἀνάγκη τῆς γῆς γιὰ καλλιέργεια, ἔχει λιγώτερα στρέμματα ὁ χωρικὸς τοῦ τόπου μας.

Τὸ δεῦτερο στοιχεῖο τοῦ προβλήματος δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ταχύτητα μὲ τὴν ὁποία αὐξάνεται ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς. Σήμερα ὁ ἑλληνικὸς λαός μεγαλώνει μὲ ρυθμὸ ταχύτερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους εὐρωπαϊκοὺς λαούς γιατί ἔχει μεγαλύτερη γεννητικότητα ἀπ' τοὺς δυτικούς καὶ μικρότερη θνησιμότητα ἀπ' τοὺς ἀνατολικούς λαούς. Ἡ αὐξησὶς του εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ 80.000 κατοίκους τὸν χρόνο. Τὸ πρόβλημα ὅμως γίνεται ὀξύτερο ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ αὐξησὶς εἶναι μεγαλύτερη στὶς παραγωγικὲς τάξεις, ἀπὸ 20 ἐτῶν καὶ πάνω. Πραγματικὰ ἀπὸ τὸ 1942 κι' ἔπειτα ἡ αὐξησὶς τῶν παραγωγικῶν ἡλικιῶν εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ πρὶν γιατί ἀπὸ τὸ 1922 αὐξήθηκαν πολὺ οἱ γεννήσεις. Κι' αὐτὸ ὀφείλονταν σὲ διάφορα αἷτια: μεγαλύτερη γεννητικότητα τῶν βιολογικὰ ζωτικότερων στοιχείων πού ἤρθαν ἀπ' τὴν ἀνατολή, μεγαλύτερη γεννητικότητα μὲ τὴν διασταύρωση δύο τμημάτων τῆς ἴδιας ράτσας, μεγαλύτερος πληθυσμὸς καὶ φούντωμα τῆς γεννητικότητας ὅπως μετὰ ἀπὸ κάθε πόλεμο.

Ἔτσι ἀπὸ τὸ 1942 κι' ἔπειτα ἄρχισαν νὰ προστίθενται στὴν ἀγορὰ ἐργασίας περισσότερα ἐργατικὰ χέρια ζητῶντας δουλειά. Εἶναι αὐτὰ πού ἀκολούθησαν τὰ συνθήματα τῆς ἀντίστασης καὶ χτύπησαν τὸν κατακτητὴ, εἶναι αὐτὰ πού χτυπήθηκαν ὅμως μὲ φανατισμὸ, παρασυρμένα ἀπὸ κακὲς συμβουλές, καὶ μετὰξὺ τους. Εἶναι αὐτὰ ἀργότερα πού παρασύρθηκαν καὶ πῆραν τ' ἄρματα νὰ βγοῦν στὸ βουνὸ κι' εἰ-

καὶ νικηφόρα σήμερα θὰ δώσουν τὸν καινούριο ἀγώνα. Εἶναι τὰ χέρια τῆς καινούριας γενιᾶς δυνατὰ κι' ἔτοιμα γιὰ καινούριους ἀγῶνες. Χέρια πὺν περιμένουν ὁμως δουλειὰ στὸν σωστὸ δρόμο γιὰ νὰ μὴν μένουν ἀργὰ καὶ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ τὴν καταστροφή.

Τὸ τρίτο στοιχεῖο τοῦ προβλήματος εἶναι οἱ κολοσσιαῖες καταστροφές πὺν ἔπαθε ἡ χώρα σὲ δέκα χρόνια ἀγῶνων καὶ κατοχῆς, καταστροφές μεγαλύτερες ἀπὸ κάθε ἄλλη χώρα, καταστροφές πὺν ἐσήμαιναν πολὺ μικρότερη παραγωγή (μόλις τὸ 40% τῆς προπολεμικῆς) τὴν στιγμή τῆς ἀπελευθέρωσης καὶ πὺν δυσκόλεψαν κι' ἀργοποίησαν πολὺ τὴν ἀνάρρωση τῆς χώρας. Καὶ οἱ καταστροφές αὐτές συνεχίζονταν καὶ στὰ χρόνια τῆς ἀνόρθωσης (1947 - 1949) καθιστῶντας ἔτσι τὴν προσπάθεια στὴν Ἑλλάδα πολὺ πὺν δαπανηρὴ ἀπ' ὅ,τι σὲ κάθε ἄλλο μέρος.

Τὰ τρία στοιχεῖα τοῦ προβλήματος δείχνουν καθαρὰ πὺν ἐκτὸς ἀπ' τὰ γενικά προβλήματα τῶν ἄλλων λαῶν ἔχει ὁ λαὸς μας καὶ τὸ ἰδιότυπὸ του πρόβλημα: νὰ βρῖσκειται σήμερα στὴν ἐφηβική του ἡλικία μὲ ἓναν μεγάλο δυναμισμό τῶν νέων του ἡλικιῶν μὰ χωρὶς τὸν κατάλληλο φυσικὸ ἢ τεχνητὸ πλοῦτο πὺν θὰ δώση δουλειὰ κι' ἀπασχόληση σὲ ὅλους.

Ἔτσι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μπαίνει στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ αἵωνα μας σὲ μιὰ κατάσταση χειρότερη ἀπὸ τῶν ἄλλων λαῶν, σὲ μιὰ κατάσταση πὺν ἀπαιτεῖ κατανόηση κι' ἀμεση ἀντιμετώπιση.

Σήμερα συντηρεῖται ὁ λαὸς μας ἀπὸ τοὺς ξένους. Μόνον χάρις στὴν ἀμερικανική βοήθεια μποροῦμε καὶ ἐπιζοῦμε! Συμφέρον τῆς Ἀμερικῆς νὰ μὰς βοηθεῖ, λέει ὁ ἓνας. Ὑποχρέωσή της, λέει ὁ ἄλλος. Μὰ δὲν ἔχει καμμιά σημασία τὸ τί λέγεται. Σημασία ἔχει ἡ πραγματικότητα, κι' αὐτὴ εἶναι πὺν χωρὶς ἀμερικανική βοήθεια δὲν θὰ σταθοῦμε οὔτε γιὰ λίγους μῆνες στὰ πόδια μας μὰ καὶ πὺν ὅσο παίρνομε τὴν βοήθεια αὐτὴ θὰ ἐξαρτώμαστε ἀπὸ τοὺς ξένους. Τὸ πρόβλημά μας γίνεται ὀξύτερο γιὰτί στίς ἄλλες δυσκολίες ἑνὸς πτωχοῦ καὶ κατεστραμμένου λαοῦ προστίθεται καὶ ἡ δυσκολία τῶν σχέσεων του (ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν) μὲ τὸν λαὸ πὺν τὸν βοηθάει.

Νὰ τὸ ἰδιότυπο ἑλληνικὸ πρόβλημα: ἀδυναμία γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ λαοῦ μας καὶ ἀνάγκη νὰ δημιουργηθοῦν οἱ προϋποθέσεις γι' αὐτὴν, ἀνάγκη νὰ βασισθοῦμε στὴν ξένη βοήθεια μὰ νὰ μπορέσωμε νὰ τὴν ἀποδεχθοῦμε καὶ νὰ τὴν ἀπορροφήσωμε μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, σίγουροι γιὰ ὅ,τι κάνομε μὲ πίστη στὸν σκοπὸ μας.

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

Πολλοὶ δρόμοι ἀνοίγονται σήμερα μπροστὰ στοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου γιὰ τὸν ἄλλον μισὸν αἵωνα. Ποιὸν δρόμο θὰ πάρουν; Κανένας δὲν τὸ ἐλέγχει. Γιατί δὲν ὑπάρχει σήμερα καμμιά δύναμη πὺν νὰ ἐλέγχει ὀλόκληρο τὸν κόσμο ὅπως ἦταν κάποτε ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ἢ ὅπως ἦταν στὸν 19ο αἵωνα ἡ Βρετανικὴ Αὐτοκρατορία.

Ἀκριβῶς οἱ τελευταῖες αὐτές μέρες τοῦ 1950 μὰς δείχνουν πὺν οἱ δρόμοι εἶναι πολλοὶ καὶ ὅλοι πιθανοί. Τὴν στιγμή αὐτὴ ἀκριβῶς πὺν οἱ δυνάμεις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν συγκρούονται μὲ τὰ στρατεύματα τῆς Ἀνατολῆς, ὁ πόλεμος εἶναι κι' αὐτὸς πιθανὸς ὅπως καὶ ἡ Εἰρήνη.

Σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση θὰ πρέπει κι' ἐμεῖς νὰ προσαρμοσθοῦμε καὶ πρὶν χαράξωμε τὸν δικὸ μας τὸν δρόμο νὰ ἔχωμε ἀντιμετώπιση ὅλες τίς πιθανές ἐξελίξεις στίς σχέσεις τῶν λαῶν καὶ νὰ εἴμαστε ἔτοιμοι σὲ κάθε περίπτωση. Μπορεῖ νὰ πιστεύωμε σὲ μιὰ μόνον λύση. Μπορεῖ νὰ θέλωμε τὴν εἰρήνη καὶ τὴν συνεργασία τῶν λαῶν, μὰ δὲν ἔχομε καμμιά ἐγγύηση πὺν θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ λύση αὐτὴ γιὰτί δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μὰς καὶ μόνον. Κι' ἔτσι πρέπει νὰ εἴμαστε ἔτοιμοι γιὰ ὅλα.

Ποιοὶ εἶναι λοιπὸν αὐτοὶ οἱ πιθανοὶ δρόμοι;

Ὁ πρῶτος δρόμος εἶναι ἐκεῖνος πὺν πῆραν οἱ λαοὶ στὰ προηγούμενα πενήντα χρόνια, ὁ δρόμος τῶν ἐθνικῶν κρατῶν μὲ τίς ἀνεξάρτητες οἰκονομίες καὶ τὴν ἀσυντόνιστη πολιτικὴ σὲ πόλεμο καὶ σὲ εἰρήνη. Εἶναι ὁ δρόμος πὺν ὠδήγησε σὲ πόλεμο καὶ πὺν μοιραῖα θὰ ὠδήγησε καὶ πάλι σὲ πόλεμο. Ἄν συνεχισθῇ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ πὺν ἀνταποκρίνεται στίς ἐπιταγές τοῦ 19ου αἵωνα, τότε μοιραῖα θὰ ἐπικρατήσῃ ὁ ἀνατολικὸς συνασπισμός.

Ἡ Ρωσία ἔχει συγχρονισθῆ διοικητικὰ καὶ ὀργανωτικὰ, ἄλλο ζήτημα ἂν δὲν εἶναι δημοκρατικὴ κι' ἂν αὐτὸ δὲν μᾶς ἀρέσει. Ἡ Ρωσία δημιούργησε ἕναν εὐρύτατο οἰκονομικὸ χῶρο καὶ ἀναπτύσσει ταχύτατα τὸ παραγωγικὸ της δυναμικόν. Ἄν ὁ ὑπόλοιπος κόσμος δὲν ὀργανωθῆ ταχύτατα σὲ ἕναν ἐνιαῖο οἰκονομικὸ χῶρο, τότε μεγάλο δυναμικόν του σὲ ἀνθρώπους καὶ σὲ φυσικὸ πλοῦτο θὰ μείνῃ ἀχρησιμοποίητο καὶ πολὺ γρήγορα ὁ ἀνατολικὸς συνασπισμὸς θὰ ἔχῃ δημιουργήσῃ ἕνα μεγάλο δυναμικόν πού θὰ ἀπορροφήσῃ σιγά σιγά τοὺς μικροὺς λαοὺς κι' ἔπειτα καὶ τοὺς μεγάλους, ἕως ὅτου μὴ μέρᾳ συγκρουσθῆ μὲ ὅ,τι θὰ ἀπομείνῃ ἀπ' τὸν Δυτικὸν κόσμον μὲ πολὺ ἀμφίβολες πᾶ τις δυνατότητες ἐπιτυχίας τῶν δυτικῶν πού θὰ ἔχουν ἀπομείνει.

Ὁ δεῦτερος δρόμος εἶναι ἀντίθετος ἀπὸ τὸν πρῶτον: κατανόηση τῶν νέων δεδομένων, τῶν νέων αἰτημάτων τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν ἐπιταγῶν τῆς στιγμῆς καὶ δημιουργία ἀνάλογα μὲ τὸν ἀνατολικὸν ἐνὸς ἐνιαίου δυτικοῦ χώρου ὅπου ἀγαθὰ, ἀνθρώποι καὶ ιδέες θὰ κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα γιὰ νὰ σχηματίσουν ἕναν μεγάλο λαὸν μὲ μὴ ἐνιαῖα οἰκονομία κι' ἕναν ἐνιαῖο πολιτισμό. Σὲ μὴ τέτοια περίπτωση ἡ ἐξέλιξις θὰ εἶναι πιθανώτατα ὀμαλὴ γιὰτί δὲν θὰ θελήσῃ οὔτε ὁ ἕνας συνασπισμὸς νὰ χτυπήσῃ πρῶτος οὔτε ὁ ἄλλος. Καὶ ὅσο προχωρεῖ ὁ καιρὸς, ὁ δυτικὸς συνασπισμὸς ἔχοντας πρὸς προηγμένους λαοὺς καὶ καλύτερη τεχνικὴ θὰ γίνεταί τόσο ἰσχυρὸς, ὥστε ἢ θ' ἀπορροφήσῃ εἰρηνικὰ τὸν ἀνατολικὸν κόσμον ἢ ἂν συγκρουσθῶν θὰ ἔχῃ μεγάλες πιθανότητες ἐπιβολῆς.

Ὁ τρίτος δρόμος εἶναι ἡ ἄμεση σύγκρουσις. Εἶναι ὁ πρὸς ἀπίθανος γιὰτί ἡ Δύσις δὲν εἶναι ἕτοιμη νὰ χτυπήσῃ καὶ ἡ Ἀνατολή δὲν χτυπάει συνήθως πρῶτη. Δὲν ἀποκλείεται βέβαια πάντως ὅμως κι' ἂν ἔρθῃ θὰ εἶναι μὴ ταχύτερη ἐκδήλωσις ἐξελίξεων πού περιμέναμε σὰν ἐκδηλώσεις τοῦ πρῶτου ἢ τοῦ δεύτερου δρόμου. Μ' αὐτοὺς τοὺς δύο βασικοὺς δρόμους πρέπει νὰ ὑπολογίζωμε.

Ὁ τέταρτος δρόμος ἡ ἄμεση δημιουργία ἐνὸς ἐνιαίου κόσμου χωρὶς νὰ περάσωμε ἀπὸ τὸν ἕναν ἀπ' τοὺς προηγούμενους τρεῖς δρόμους ἀποκλείεται. Χωρὶς

τὴν μοιραία σύγκρουσις στὴν ὁποία θὰ ἐπικρατήσῃ ἕνας τελικὰ λαὸς πού θὰ ἐπιβάλλῃ καὶ τὴν θέλησίν του, ἢ χωρὶς τὴν δημιουργία ἐνὸς ἐνιαίου πανίσχυρου δυτικοῦ κόσμου πού θὰ ἀπορροφήσῃ μετὰ πολλὰ χρόνια καὶ τὸν ἀνατολικὸν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ συνένωσις τῶν λαῶν σὲ ἕναν μόνον συνασπισμό. Ἄς μὴν γελοῦμε τὸν ἑαυτὸν μας.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ τέσσερες μεγάλοι δρόμοι πού βρίσκονται μπρὸς τοὺς λαοὺς. Συντηρητικὸς ὁ πρῶτος, συγχρονισμένος ὁ δεύτερος, ἀπίθανος ὁ τρίτος, κλειστὸς ὁ τέταρτος.

Στὸ κατῶφλι τοῦ Κόσμου πού ἔρχεται στέκονται οἱ λαοί, φτιαγμένοι ἀπὸ μόρια πού τὸ καθένα πρὸς ἄλλον δρόμον κυττάει κι' ἄλλους ὀνειρεύεται ὀρίζοντες.

Ποιὰ μόρια τελικὰ θὰ ἐπικρατήσουν; Ποιὸν δρόμον θὰ ἀκολουθήσουν οἱ λαοί;

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΜΑΣ

«Μὲ λογισμὸν καὶ μὲ ὄνειρον»
ΣΟΛΩΜΟΣ

Μὲ τὸ ἴδιον μεγάλο ἐρώτημα τῶν λαῶν πατάει κι' ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸ κατῶφλι τοῦ δεύτερου μισοῦ τοῦ 20οῦ αἰώνα. Ποιὸν δρόμον θὰ πάρουν οἱ λαοί; Ποιὸν δρόμον θὰ πάρωμε ἡμεῖς;

Τὸ πρόβλημά μας δὲν εἶναι ἀπλῶς τὸ πρόβλημα τῶν ἄλλων λαῶν. Εἶναι πολὺ ὀξύτερον. Ἔτσι δὲν μπορούμε νὰ ἀρκεσθοῦμε στὶς σκέψεις καὶ τὶς κατευθύνσεις τῶν ἄλλων λαῶν. Πρέπει νὰ βροῦμε καὶ νὰ ἀκολουθήσωμε τὸν δικόν μας τὸν δρόμον. Καὶ πρέπει ὁ δρόμος μας νὰ εἶναι τέτοιος πού ὅποιον δρόμον καὶ ἂν πάρουν οἱ ἄλλοι λαοὶ νὰ μπορῇ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσῃ ἑμᾶς καὶ νὰ μᾶς βγάλῃ ἀπὸ τὰ κακοτόπια κάτω στὸν ἀνοιχτὸν κάμπο. Γιὰ νὰ κυλήσωμε ἐλεύθερα στὸν προορισμόν μας. Ἀρκετὲς δυσκολίες καὶ θυσίες εἶχαμε ὡς τώρα.

Ὁ πόλεμος καὶ ἡ εἰρήνη εἶναι πιθανοί. Κι' ὅμως πρέπει νὰ ἐτοιμασθοῦμε γιὰ ὅλα.

Ὁ μισὸς αἰώνας πού πέρασε ἔδειξε καθαρά πὼς σὲ πόλεμον ἢ σὲ εἰρήνη, εὐτυχέστεροι ἦσαν οἱ λαοὶ πού ἦσαν ὀργανωμένοι κι' εἶχαν τὸ μεγαλύτερον δυναμικόν. Καὶ τελικὰ αὐτοὶ ἐπικράτησαν πού εἶχαν ἀναπτυχθῆ περισσότερο, πού εἶχαν μοχθήσῃ περισσότερο γι' αὐ-

τό. Ἡ Ρωσσία μπορεῖ καὶ ἐπιβάλλεται σήμερα καὶ μπόρεσε ν' ἀνθέξη στὴ μεγάλη Γερμανικὴ ἐπίθεση γιατί ἐμόχθησε σκληρὰ καὶ θυσιάσε πολλὰ τὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια. Ἡ Γερμανία, νικημένη στὸν πρῶτο πόλεμο, μπόρεσε νὰ ἀπειλήσῃ τὴν ἀσφάλεια τοῦ κόσμου μέσα σὲ εἴκοσι χρόνια, πτωχὴ σὲ μέσα, χάρη στὴ μεγάλη ἐργατικὴ προσπάθεια τοῦ λαοῦ της. Τὸ Βέλγιο καὶ ἡ Ὁλλανδία, δὲν ὑπέφεραν στὴν περὶοδο τῆς κατοχῆς τους γιατί χάρη στὸ μεγάλο παραγωγικὸ δυναμικὸ τους οἱ ἴδιοι οἱ Γερμανοὶ φρόντιζαν γιὰ τὴν διατροφή τους.

Μικροὶ καὶ μεγάλοι, σὲ πόλεμο καὶ σὲ εἰρήνη ζοῦσαν ἀνάλογα μὲ τὸ δικό τους δυναμικὸ. Αὐτὸ τὸ δυναμικὸ πρέπει νὰ δημιουργήσωμε κι' ἐμεῖς, αὐτὸ τὸ παραγωγικὸ δυναμικὸ, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ κάθε λαοῦ.

Ποιὸ εἶναι τὸ μεγάλο μας πρόβλημα: ἀδυναμία μας νὰ ζήσωμε στὴν πτωχὴ μας ἐπάνω χώρα. Ποιὸ εἶναι τὸ καθήκον μας: Νὰ δημιουργήσωμε τὸν πλοῦτο ποὺ μᾶς εἶναι ἀναγκαῖος γιὰ νὰ ζοῦμε καὶ ν' ἀναπτυσσόμαστε. Ὅ,τι καὶ νὰ γίνῃ στὸν κόσμο ἐμεῖς θὰ πρέπει νὰ ἀναπτύξωμε τὴν χώρα μας. Ἀλλοιῶς δὲν θὰ μπορέσωμε νὰ σταθοῦμε στὰ πόδια μας. Σὲ εἰρήνη ἢ σὲ πόλεμο ἓνας πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς μας: ἀνάπτυξη. Ἄν οἱ λαοὶ ἔχουν πολλοὺς δρόμους νὰ πάρουν, ἐμεῖς δὲν ἔχομε παρὰ ἓναν καὶ μοναδικό: Τὸν δρόμο τῆς ἀνάπτυξης. Σ' αὐτὸν πρέπει νὰ ἔχομε καρφωμένο τὸ βλέμμα. Κι' ἂν οἱ ἄλλοι, ἂν τὰ μεγάλα ρεύματα τοῦ Κόσμου ποὺ ἔρχεται μᾶς βγάλουν ἀπ' τὸν δρόμο μας, σκοπὸς μας πάντοτε πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἴδιος: νὰ γυρίσωμε καὶ πάλι σ' αὐτόν, στὸν μοναδικὸ δρόμο τοῦ λαοῦ μας.

Μόνον στὸν δρόμο αὐτὸ θὰ βροῦμε καὶ τὴν ἐπίλυση τοῦ μεγάλου μας ἠθικοῦ προβλήματος: τοῦ προβλήματος τῆς ἐξάρτησής μας ἀπὸ τοὺς ξένους. Χρόνια τώρα ζοῦμε μὲ δάνεια ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, δάνεια ποὺ μᾶς δίνουν ἄλλοτε λαοὶ ἄλλοτε ἰδιῶτες. Χρόνια τώρα ζοῦμε ἐκλιπαρῶντας γιὰ δανεικά. Χρόνια τώρα οἱ τιμιώτεροι πολιτικοὶ μας ἀγωνίζονται ν' ἀνταποκριθοῦν στὶς ὑποχρεώσεις μας καὶ οἱ ἀνώμαλοι ἄνθρωποι ζητοῦν τὴν εὐκαιρία νὰ μὴν πληρώσωμε.

Ἐνας αἰώνας καὶ πάνω πέρασε ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωσή μας καὶ ζοῦμε μὲ δανεικά. Καὶ τώρα τελευταῖα οὔτε μὲ δανεικά δὲν μπορούμε νὰ ζήσωμε· χρειαζόμαστε βοήθεια κι' ἐλεημοσύνη. Ἐτσι ὅμως ἐξαρτημένοι πάντοτε ἀπ' τὸ ἐξωτερικὸ δὲν μπορούμε νὰ αἰσθανθοῦμε ἀνεξάρτητοι. Μικροὶ καὶ μεγάλοι εἶναι μοιραῖο νὰ αἰσθάνονται ἐπάνω τους τὸ βάρος τῆς ἐξάρτησης ἀπὸ τοὺς ξένους. Δὲν εἶναι μόνον οἰκονομικὸ καὶ πρακτικὸ τὸ αἴτημα τῆς ἀνεξαρτησίας· εἶναι καὶ ἠθικό. Πρέπει νὰ γίνωμε ἀνεξάρτητοι γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ σταθοῦμε στὰ πόδια μας, καὶ μὲ ψηλὰ τὸ κεφάλι, σὰν ἴσοι μὲ ἴσους ν' ἀτενίσωμε τοὺς ἄλλους λαοὺς.

*
**

Νὰ λοιπὸν ὁ σκοπὸς γιὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια: ἡ ὑλικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ μας ἀνεξαρτησία. Μὰ αὐτὴ δὲν ἐπιτυγχάνεται μὲ λόγια οὔτε ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη. Σήμερον εἴμαστε σὲ τέτοια κατάσταση ποὺ ἂν θελήσωμε ν' ἀπελευθερωθοῦμε ἀπὸ κάθε δεσμὸ καὶ κάθε βοήθεια θὰ καταστραφοῦμε μέσα σὲ λίγες ἐβδομάδες. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει καὶ πὼς δὲν μπορούμε νὰ γίνωμε ἀνεξάρτητοι. Μπορεῖ νὰ τὸ πετύχωμε. Θὰ χρειασθοῦν ὅμως ἀγῶνες καὶ μόχθοι. Θὰ χρειασθῇ ὅμως σχέδιο. Θὰ χρειασθῇ σχέδιο γιὰ κάθε μας σκοπὸ, γιὰ κάθε μας ἐκδήλωση καὶ πράξη.

Νὰ λοιπὸν ὁ σκοπὸς μας γιὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια: σύνταξη καὶ ἐφαρμογὴ ἑνὸς σχεδίου ἀνεξαρτησίας τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

Τί πρέπει νὰ ἐπιζητήσῃ ἓνα τέτοιο σχέδιο; Σκοπὸς του δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἡ δημιουργία τῶν προϋποθέσεων γιὰ μιὰ ἀνεξάρτητη, πολιτισμένη κι' ἀντίστοιχη μὲ τὴν ἐξελικτικὴ μας φάση, ζωὴ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Πρέπει νὰ πλουτίσωμε τὴν χώρα μας ἀξιοποιῶντας τίς φυσικὲς της πηγὲς καὶ δημιουργῶντας τὰ ἀναγκαῖα τεχνικὰ ἔργα γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ παράγωμε τόσο εἰσόδημα ὥστε νὰ εἶναι ἀρκετὸ πρῶτον γιὰ τὴν διαβίωσή μας, δεύτερον γιὰ νέα αὔξηση τοῦ πλούτου, ἀντίστοιχη μὲ τὴν αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ τρίτον γιὰ τὴν ἀποπληρωμὴ τῶν δανείων ποὺ θὰ ἀναγκασθοῦμε νὰ πάρωμε ἀργότερα γιὰ τὴν πλήρη ἀνάπτυξη τῆς χώρας μας.

Ἐπολογισμοὶ ποὺ ἔγιναν ἀπὸ εἰδικούς,

ἀπὸ τὸ 1946 ἕως σήμερα, δείχνουν πὼς γιὰ νὰ ἐπιτύχωμε αὐτοὺς τοὺς σκοποὺς πρέπει νὰ ἐργασθοῦμε σκληρὰ ἐπὶ εἴκοσι χρόνια μὲ ξένη βοήθεια στὴν ἀρχή, μὲ δάνεια ἀργότερα κινητοποιῶντας ὅλες τὶς δυνάμεις τοῦ λαοῦ μας.

Κι' ἔτσι φθάνομε στὴν διατύπωση ἐνὸς εἰκοσάχρονου Σχεδίου Ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Τὸ σχέδιο αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ ὁ σκοπὸς μας. Μὰ δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἕνα ὑλιστικὸ σχέδιο γιατί οὔτε θὰ πετύχῃ οὔτε θὰ μᾶς σώσῃ ἂν περιορισθῇ στὰ ὑλικά του αἰτήματα.

Γιὰ νὰ συλλάβωμε σωστὰ ἕνα τέτοιο σχέδιο, γιὰ νὰ τὸ μεταδώσωμε στὸ λαὸ μας καὶ γιὰ νὰ τὸ ἐφαρμόσωμε μὲ μιὰ θρησκευτικὴ πίστη, χρειάζεται νὰ εἶναι ἕνα σχέδιο ὀλοκληρωμένο. Πρέπει νὰ δοῦμε τὴν γενηὰ ὀλόκληρη πού θὰ ζήσῃ στὰ ἐπόμενα εἴκοσι χρόνια, πρέπει νὰ ποτισθοῦμε μὲ τὰ προβλήματα της, νὰ δώσωμε ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματά της καὶ μορφὴ στοὺς πόθους της.

Πρέπει τὸ σχέδιο νὰ εἶναι ὀλοκληρωμένο, νὰ εἶναι ἕνα σχέδιο τῆς ζωῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἕνα σχέδιο πνευματικὸ, ψυχικὸ καὶ ὑλικὸ πού νὰ ἱκανοποιῇ τὸν χωριάτη καὶ τὸν ἀστό, τὸν ἀμόρφωτο καὶ τὸν διανοούμενο, τὸν νέο καὶ τὸν γέρο καὶ νὰ δίνῃ φτερὰ στὰ παιδιά. Πρέπει νὰ εἶναι τὸ σχέδιο μᾶς γενηᾶς, τῆς γενηᾶς τῶν οἰκοδόμων.

Πρέπει νὰ ἱκανοποιῇ τὴν ἀνάγκη τῆς ἔνταξης τοῦ λαοῦ μας μέσα στὸν Κόσμο τῶν ἄλλων λαῶν, γι' αὐτὸ θὰ βασιίζεται στὸ ἰδεῶδες τοῦ ἐνὸς κόσμου πού θὰ τὸ φθάσωμε ἂν βοηθήσωμε στὴν βαθμιαία συνένωση τῶν λαῶν πρὸς ἕναν δυτικὸ κόσμο στὴν ἀρχή, γιατί ἐκεῖ ἀνήκομε ψυχικά σὰν δημοκράτες καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μᾶς βοηθοῦν γιὰ τὴν ἀνόρθωσή μας, καὶ πρὸς Ἐναν Κόσμο ἀργότερα. Πρέπει νὰ γίνωμε πιστοὶ πολῖτες τῆς συνεργασίας τῶν λαῶν γιατί

αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἱστορικὴ μας ἐποχὴ καὶ αὐτὸ θὰ σώσῃ τὸν κόσμο.

Ἐπὶ αὐτὸν ποὺ φοβοῦνται τὴν ἔνωση αὐτὴ γιὰ τὸν ἑλληνισμό. Ἄς μὴ τὸ φοβοῦνται. Οὔτε πρακτικὸ εἶναι νὰ πᾶμε ἀντίθετα στὴν κοινωνιολογικὴ ἐξέλιξη πού τείνει στὴν σύνθεση τῶν λαῶν, μὰ οὔτε εἶναι ἀναγκαῖο. Ὅ,τι καλὸ ὑπάρχει μέσα στὸν ἑλληνικὸ λαὸ θὰ ἐκδηλωθῇ: φθάνει ὁ ἑλληνικὸς λαὸς νὰ ζήσῃ ἀνεξάρτητος σὰν ἴσος μέσα στοὺς ἴσους σὲ μιὰ Δημοκρατικὴ κοινωνία, καὶ ὄχι σὰν σκλάβος.

Νὰ λοιπὸν τὸ ἰδανικὸ μας γιὰ τὶς ἐξωτερικὲς μας σχέσεις: σύνθεση μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς!

Καὶ ἐσωτερικά: Δημοκρατία πού θ' ἀφήνῃ τὸ κάθε ἄτομο ἐλεύθερο γιὰ νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸ ἀνεξάρτητο κι' ὁ λαὸς ἀνεξάρτητος καὶ ἴσος μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς.

Ὁ τρόπος: πίστη καὶ ἐφαρμογὴ μὲ λογισμὸ καὶ μὲ ὄνειρο, σὲ ἕνα ὀλοκληρωμένο σχέδιο, εἰκοσάχρονο σχέδιο ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τὰ μέσα: Οἱ φυσικοὶ πόροι τῆς χώρας, καὶ ἡ ξένη βοήθεια πού πρέπει νὰ ἐπιτύχωμε καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὀλόκληρος πού πρέπει νὰ ριχθῇ στὴ δουλειά.

Ὁ φορεὺς: ἡ σημερινὴ γενηὰ πού ἄρχισε νὰ πολεμᾷ γιὰ τὶς ἐλευθερίες ἀπὸ τὸ 1940 ὡς σήμερα καὶ πού θὰ εἶναι στὰ ἐπόμενα χρόνια ἡ γενηὰ τῆς δράσης, ἡ γενηὰ τῶν οἰκοδόμων.

Τὸ ἀποτέλεσμα: ἡ καινούρια Ἑλλάδα, μιὰ Ἑλλάδα κατάλληλη γιὰ νὰ ζήσουν ἐλεύθερα τὰ παιδιά μας, περήφανα γιὰ τὴν χώρα τους καὶ ὄχι μονάχα γιὰ τοὺς ἑνδοξοὺς προγόνους τους.

*
**

Ἐμπρὸς λοιπόν, γενηὰ τῶν οἰκοδόμων
Ἐμπρὸς γιὰ τὸ Σχέδιο Ἀνεξαρτησίας!

Κ. Α. ΔΟΞΙΑΔΗΣ

